

מדשן ביתך

גליון
מס' 509

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע
מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א

ויקרא
תשפ"ה

אשרינו מה טוב חלקינו, שהבורא יתברך הנחנו בדרך הטובה והזהירנו מפני מכשולים הרי אסון, ואם שגגנו ומעדנו, וזקוקים אנו לכפרה הורנו הקב"ה בטובו דרך תשובה.

"ויקרא אל משה" (א - א)

בשאר המקומות שדיבר הקב"ה אל משה, לא נאמר "ויקרא". אלא "ויאמר" או "וידבר", והטעם שפרשה זו פתחה ב"ויקרא" משום שהפרשה הקודמת "פרשת פקודי", מסתיימת ב"ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן", ולפיכך "ויקרא אל משה", נצטרך לקרוא לו, לומר לו שהוא כבר יכול להיכנס פנימה.

"ויקרא אל משה" (א - א)

כותב "בעל הטורים", א' של "ויקרא" קטנה משום שמשה רבנו בענוותנותו הרבה לא רצה לכתוב אלא "ויקר", כמו שכתוב אצל בלעם "ויקר ה' אל בלעם וישם דבר בפיו", כאילו לא נראה לו ה' אלא במקרה. ואמר לו הקב"ה לכתוב באלף, שלשון "ויקרא" מראה על דרגה גבוהה יותר בנבואה מצד הקב"ה, ולכן כתב משה את האלף קטנה.

לפי דברי "בעל הטורים", מסבירים מדרש פליאה [תנחומא כי תשא ל"ז]. מנין זכה משה לקרני ההוד, שנשתייר לו מעט דיו בקולמוסו, והעבירו על ראשו. כלום יתכן שנתנו למשה דיו בלי חשבון? אלא, הפירוש הוא, שמגודל ענוותנותו של משה, לא השתמש בכל הדיו לכתוב אלף רבתי וכתב א' קטנה, ונשאר לו מעט דיו, מזה זכה לקרני אור.

רואים כאן את הענווה של משה רבנו, שלכן זכה שתינתן תורה על ידו, כי דברי תורה עוזבים מקום גבוה ועוברים לשכון במקום נמוך. וכמו שהגמ' אומרת בתענית [ז], למה נמשלו דברי תורה למים? מה מים עוזבים מקום גבוה ועוברים למקום נמוך, אף דברי תורה עוזבים את מי שמגביה עצמו, ועוברים למי שמקטין עצמו. ואין דברי תורה מתקיימים, אלא כמי שדעתו שפלה עליו. ועוד אומרת הגמ', למה נמשלו דברי תורה למים, יין וחלב? לומר לך, מה משקים אלו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה עליו. מדייק בספר "להם לפי הטף", מה הכוונה דברי תורה מתקיימין? הגמרא באה לרמוז שלא רק שבעל גאוה לא יוכל ללמוד, אלא אפילו מי שעניו ואח"כ נהיה לבעל גאוה, התורה עוזבת אותו אפילו לאחר שכבר היתה בו.

נשאלת השאלה מדוע התורה אינה מתקיימת אצל בעלי הגאוה? אומרים חז"ל במדרש [שמ"ר ל"ג א]: משל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, בקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו. אמר לו: בתי שנתתי

הקדמה לספר ויקרא

כשמתבוננים בסדר הקרבנות שבחומש ויקרא – "תורת כהנים" רואים אנו שהתורה הקדימה את הקרבנות המובאות על ידי היחיד ככפרה על חטאיו ואת הקרבנות המובאות ע"י היחיד כדורון והודאה לבוראו כשלמים ותודה, ורק לאחמ"כ התורה מצווה על קרבנות המובאות ע"י הציבור כולו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם, והטעם, שהתורה באה ללמדנו כי האדם יכול להקריב קרבנות רבים ולהתפלל כל היום כולו, אך אלו לא יועילו אם לא יתנתק מעוונותיו ויכפר על חטאיו הקודמים.

אך צריך להבין את מהות הבאת הקרבנות ושחיטתם והקרבתם על גבי המזבח, וכתב הרמב"ן [ויקרא א' - ט] "כדי שיחשוב כי חטא לאלוקיו בגופו ובנפשו, וראוי היה שיישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה".

ויש להקשות הרי הקרבנות מובאות על עבירות שעבר האדם בשוגג, שלא ידע שהדבר אסור או באיסורי שבת שלא ידע שהיום הוא שבת, ואילו על עבירות שעבר במזיד לא יועילו הקרבנות, וא"כ מדוע על עבירות שעבר בשוגג לא די בדיעת החטא ובחרטה על מעשיו, והחלטה שמכאן ולהבא לא ישנה בחטאו, ומדוע חייבה התורה הבאת קרבן,

הרב וואלף בספרו מעיין השבוע עונה על כך במעשה שהיה ברוסיה, [מופיע בהגדת "מעשה רב"] המלכות הרשעה ברוסיה, זימנה אסיפת רבנים, בראשות רבי צבי רבינוביץ זצ"ל רבה של קובנה. בעידוד השלטונות הופיע בפניהם אחד מראשי המשכילים, רודפי הדת, ותבע שהרבנים יורו לבטל את מצות החליצה "שאינה תואמת לרוח הזמן" כדבריו. ענה לו הרב: נושא זה אינו בסמכות ועידה זו, בפרטבורג מתקיימת עתה ועידת הרופאים, עליך לפנות אליהם בהצעתך. נבוך המשכיל, מה ענין החליצה לחכמת הרפואה? הסביר הרב בנועם לשונו, מצוה זו באה בעקבות פטירת הבעל ללא בנים, אם יוכלו רופאי רוסיה לבטל את המוות, שוב לא יהיה צורך בחליצה, אבל אי אפשר לבטל את המוות! קרא המשכיל, "גם את החליצה אי אפשר לבטל". ענה הרב בשלווה "חוקי" התורה מציאות הם, כמציאות החיים והמוות, ופני המשכיל חפו...

יסוד זה, עיקרון בסיסי זה, ביקש הבורא יתברך להנחילנו בתחילת ספר הקרבנות. אילו היו חוקי התורה גזירת המלך גרידא, היתה מועילה התנצלות לחוטא בשגגה, כי לא ידע ולא התכוון ולא היה כאן מרד מכוון. אבל כאשר המציאות הושתתה על אדני התורה – "הסתכל בתורה וברא את העולם", אזי גם העובר בשגגה פוגם בנפשו ובעולם, כשם שהמושיט יד לאש נכווה גם אם לא ידע והתכוון, והנופל נחבל גם אם שגג ומעד.

לך יחידית היא, לפרוש ממונה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא, זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי, שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, נתתי לכם את התורה, לפרש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכי. כך הקב"ה, איני יכול לעזוב את התורה, אך מאחר ונתנה לנו, הוא מבקש להיות איתנו. ואומר הקב"ה, למי שהוא בעל גאווה, שאין אני והוא יכולים לגור בעולם [סוטה ה:], ולכן אם האדם נהיה לבעל גאווה, התורה חייבת לעזוב אותו, כי הקב"ה לא יכול לסבול זאת.

בספר "ליקוטי בתר ליקוטי" מביא ביאור נוסף לשינוי שגורמת האות א' זעירא שבמילה "ויקרא", כי בלי האות א' אנו מקבלים את המילה "ויקר", לשון מקרה, ועם האות א' זו המילה "ויקרא", שמשמעותה שהקב"ה קורא לך.

במהלך חיי האדם, פוקדים אותו צרות וייסורים, והם נועדו כדי להחזירו בתשובה, להחזיר אותו אל הקב"ה. הקב"ה מייסר אותך, משמע הקב"ה קורא לך. אבל יש כאלה שאינם יודעים לפרש נכון את משמעות הייסורים ותכליתם, וסבורים שהם באו עליו במקרה. מה עושה הקב"ה? מגדיל את הייסורים, כדי שאולי הם יזעזעו את האדם ויעוררו אותו לתשובה. אבל הוא בשלו, ועדיין הוא סבור שהם מקרה, אז באות עליו צרות גדולות יותר ויותר, עד שיבין שהם לא מקרה, אלא הקב"ה קורא לו שישב אליו. ככל שאדם נעלה יותר, הא' קטנה יותר, כי לא צריך לקרוא לו בחזקה, כי כבר בהתחלה, עוד כשהצרות קטנות, הוא מבין שזו קריאה מהקב"ה, אבל מי שהוא בדרגה פחותה ומפרש את הייסורים הבאים עליו כאילו הן "ויקר", לשון מקרה, אצלו יש לכתוב "ויקרא" בא' גדולה, כדי שיבין שהקב"ה קורא לו שישב אליו.

משל נפלא אודות ענין זה מובא ב"ליקוט מעם לועז" [שמות תתת, הובא בספר כי אתה עמדי]:

קבוצת ציידים הצליחה לכתר שועל בלב היער. השועל שראה כי כלתה אליו הרעה, ושיער כי לא יוכל לברוח, החליט להעמיד פני מת. הוא שכב על הקרקע בלי נוע, וקיווה כי הציידים יעזבוהו לנפשו. אולם לציידים היו תכניות אחרות לגמרי לגביו. השועל נחרד לשמוע לפתע כי אחד הציידים מתכוון כעת לחתוך את זנבו. צמרמורת אחזה בו, אולם הוא הבין כי אם חייו יקרים לו עליו לסבול את הייסורים הללו באהבה, ולא לזוז על אף הכאבים הגדולים שיסבול בחיתוך. סבור היה שבכך סיים את העניין, אולם להוותו, הוא שומע ציד אחר המודיע כי כעת הוא עומד לעקור את אחת משניו ולמכרה בכסף רב. ושוב סבל השועל את ייסוריו בדממה, ובלית ברירה הבין כי אם ברצונו להוות בחיים - עליו לשתף פעולה, ואכן כן עשה.

לאחר שעקרו את השן, והשועל מבקש לנשום לרווחה, הוא שומע לפתע על המושך התכניתי. 'שוד ושבר' נחרד השועל. כעת מתכוון אחד הציידים להפשיט מעלי את עור. הוא מבין כי כעת מדובר במוות ודאי, ולכן קופץ

ומתחיל לרוץ ועד שהציידים התעשתו מ"תחית המתים" הזאת, כבר היה הרחק משם, במעבה היער. 'מה חבל' יסר השועל את עצמו, שזכרתי לברוח רק אחרי שאבדתי את הזנב ואת השן. לו הייתי עושה כן מלכתחילה היו הללו עדיין נותרים בידי.

כאשר רוצים לעורר את האדם מן השמים, שולחים אליו ייסורים לסביבת החברים הקרובה אליו, אם אינו מתעורר מגיעים הייסורים עד אליו, תחילה בדברים קטנים, כמו קלקול מכונת הכביסה או איבוד הארנק, ואם אינו שומע גם כעת - מגיעים אליו הייסורים הקשים.

לכסוף, לא תהיה לו ברירה, והוא ישוב בתשובה שלימה, כדאי לו לעשות זאת לפני שהוא מאבד את הדברים היקרים לו מכל...

כאשר היה נקרע ל"חתם סופר" כפתור במעיל, היה תיכף אומר: ריבוננו של עולם, הבנתי את התזכורת, איני זקוק ליותר מכך...

"ויקרא אל משה" (א - א)

ה"אלף" שב"ויקרא" קטנה, כותב ה"כלי יקר" שהדבר בא ללמד אותנו, שכמו שהאלף היא ראש לאותיות, כך פרשת ויקרא היא הפרשה הראשונה שהקטנים מתחילים ללמוד.

הש"ך [יור"ד סי' רמ"ב] כתב בשם ה"כל בו", "כשאדם מכניס בנו לתלמוד תורה, כותבים לו האותיות על קלף או על לוח, ומרציצים אותו, ומלבישים אותו בגדים נקיים, ולשים לו חלות בדבש וחלב, ומביאים לו פירות ומיני דגנים, ומוסרים אותו לתלמיד חכם להוליכו לבית הספר. וכשמתחיל ללמוד תורה, מתחילים לו בספר ויקרא, שכן אמרו חז"ל, מתחילים לתינוקות בספר ויקרא לפי שאמר הקב"ה, יבאו טהורים ויתעסקו בטהורים, ומעלה אני עליהם כאילו הקרבתם לפני קרבן".

וה"פרדס יוסף" מסביר, למה התינוקות מתחילים מספר ויקרא. כדי שהם יבינו שצריך להקריב קרבנות למען היהדות, צריך מסירות נפש בשביל היהדות. גם ההורים צריכים להבין, שלא פעם צריך להתאמץ מאוד בשביל חינוך הילדים.

סיפר רבי מאיר שפירא מלובלין [הובא בעלון "אש דת"], כשהיה ילד, התעורר באמצע הלילה לקול בכייתיה של אמו. ניגש הילד למטבח, וראה את אמו בוכה. לתמיהתו למה היא בוכה? ענתה לו, שהם שילמו שלוש מאות רובל למלמד שיבוא ללמוד את מאיר הקטן חצי שנה, "אולי" בכתה אמא "שלוש מאות רובל זה לא מספיק", והראיה, שהמלמד לא בא היום למרות שהיה צריך להגיע, "אבל שלוש מאות רובל זה הרבה כסף עבורנו ואין לנו לשלם יותר". מאיר הקטן ניחם את אמו, "אם הוא לא בא היום, יתכן שהוא יבוא מחר". ענתה לו אמו, "ומה עם היום שהתכזבו?" הבין מאיר הקטן, שיום אחד ללא לימוד תורה מספיק בכדי לגרום לאמו לבכות, ומאז הבין איך צריך ללמוד. ולפי"ו הסביר מה שכתוב "היהרו בני עניים שמהם תצא תורה", מכיוון שלהורים העניים קשה לשלם שכר לימוד, והם עושים זאת במסירות נפש תוך ויתור על דברים אחרים, לכן יוצאים להם ילדים טובים, כי הילדים מבינים את החשיבות של לימוד התורה וכמה יש להשקיע.

משה רבנו על עצמו כתב באלף זעירא, אבל כשמגיע ל"אשריך ישראל מי כמוך עם נושע", אומר רבי שמשון מאוסטרופולי, לא כתב באלף זעירא [דברים ל"ג - כ"ט], כתב באלף רבתי (עין במנחת ש"י).

שואלים על כך, הרי בפרשת יתרו אנו מוצאים פעמיים "ויקרא" שקראו למשה, א'. "ויקרא אליו מן ההר". ב'. "ויקרא ה' אל משה אל ראש ההר", ומדוע שם לא נכתב א' זעירא? תירץ רבי יצחק מוורקא, כאן לא שמע איש שהקב"ה קורא אליו, וכמו שרש"י כותב "הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעין". לכן רצה משה, מחמת ענוותנותו, למעט את חשיבותה של הקריאה ולכתוב "ויקר" כמו שכתוב אצל בלעם. אבל בפרשת יתרו, הקריאה באה במעמד כל ישראל, כולם שמעו אותה, ואם במקרה כזה יבוא למעט עצמו, זה לא יחשב לענוה, אלא ההיפך, גאוה.

לכל הדברות ולכל אמירות ולכל ציווים קדמה קריאה לשון חיבה וכו'. [רש"י]

מהי החיבה הכתובה כאן, כותב בעל ההפלאה שהחיבה הכתובה כאן היא לא הקריאה עצמה, אלא בזה שהיא "קדמה" לדברות לאמירות ולציווים. ביאור הדברים - הגמ' בשבת [י:] אומרת, הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, והמקור, מדברי הקב"ה למשה "מתנה טובה יש לי בבית גנוי ושבתי שמה ואני מבקשה ליתנה לישראל" [לך והודיעם]. דבר חשוב צריך הודעה מוקדמת, כדי שיהיה אפשר להתכונן אליו כראוי, וע"י כך יוכלו להפיק ממנו את התועלת המירבית. - למשל לגבי השבת, היתה הודעה מוקדמת "לך והודיעם", שבלי זה לא היו ישראל יכולים להכין, לתקן ולהתקין את עצמם ככלי וכבית קיבול לקבלתה, ואי אפשר היה להם לקבל את אור השבת. ואין לך "חיבה" יותר גדולה, מזה שהקב"ה מייעץ ומראה לאדם את הדרך וכיצד יהיה ראוי לקבל ולהחזיק בעצמו את הברכה. וזה מה שכתוב באבות [ב' - י"ב] "והתקן עצמך ללמוד תורה", לימוד התורה מצריך הכנה ותיקון, שיקדמו לעצמם הלימוד כדי שיהיה אפשר להיעשות לכלי ראוי ומוכן לקבל.

הרב שך כותב, כאשר שני אנשים עומדים סמוכים זה לזה, ואחד פונה אל חבירו בשמו, הדבר מלמד על ידידות שקיימת ביניהם, והחבר מוכן לשמוע את דבריו של חבירו. - הקריאה בשמו של אדם, יוצרת בפנימיותו של האדם "אוזן קשבת" למילותיו של השני. זה היה מצבם של ישראל בכלל ומשה רבנו בפרט כלפי הקב"ה. דברי הקב"ה שנאמרו אליו, לא באים אליו כ"גזירה" שנופלת על האדם באקראי, אלא עם ישראל הם "עם קרובו" ו"ידידי נפשו" כביכול של הקב"ה, ויש בקרבם הכנה פנימית ונכונות תמידית להאזין ולהקשיב אל דברי ה'. לכן קדמה הקריאה - לבטא את החיבה שביניהם, כדי שעל ידי זה תתנער נפשם מלעסוק בכל דבר אחר מלבד ה"ידידות" עם הקב"ה, ואז תהא נפשם כולה פנויה לשמוע, להאזין ולקבל. אבל אצל אומות העולם, וגם אצל גדולי נביאייהם, אין בקרבם שום הכשרה פנימית להאזין לדברי הקב"ה, וכששומעים את דבר ה' או לפעמים עושים איזה דבר טוב, אין זה אלא "מקרה", אבל הם עצמם

במהותם, אין להם כל שייכות לזה. ולכן הקב"ה לא קורא להם בשמם לפני דיבורו עמם, כיון שאין להם שום הכנה נפשית קודם לכן, וכל הקשבתם לדבר ה' היא רק מקרית וארעית. והראיה, בלעם על אף שקיבל דברי נבואה, נשאר במעמדו, כי נפשו לא היתה מוכנה לדבר ה', אלא "ויקר אלוקים אל בלעם".

לכל הדברות ולכל אמירות ולכל ציווים קדמה לשון חיבה וכו' אבל לנביאי עכו"ם נגלה עליהם בלשון עראי וטומאה שנאמר ויקר אלוקים אל בלעם".

[רש"י]

מלשון רש"י לומדים, שהמילה "ויקר", יש לה שני מובנים. "מקרה" ו"טומאה". מבאר ה"כתב סופר", נבואה שבאה במקרה יש לה מעלה, כי כל הנביאים היו צריכים הכנה מרובה לפני קבלת הנבואה, אבל משה רבנו בדרגתו הגבוהה לא היה צריך שום הזמנה והכנה מיוחדת לנבואה, שנאמר [שמות ט' - ח] "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם", וכתב רש"י שם, אשרי מי שמוזמן לדבר עם השכינה בכל עת. כי במצבו הרוחני של משה, זכה לדברים שאף נביא לא זכה בהם, ולכך לא היה נצרך לשום הכנה, אלא מוזמן בכל עת שתשרה עליו רוח נבואה. ואמנם, גם נבואת בלעם, שהיה הצד הנגדי בטומאה למשה רבנו, היתה ללא הכנה, ולכן נאמר בה לשון "ויקר", אבל אצל ה"ויקר" של נבואת בלעם, נכללה גם משמעות לשון טומאה. לעומת זאת אצל משה רבנו, היתה נבואתו מצד אחד "מקרה" ללא הכנה, ומצד שני קדושה וחיבה, כמו שקורא לחבירו. לכן נכתב בא' קטנה, להודיענו על שתי המעלות יחד, גם ענין מעלת הנבואה במקרה ללא הכנה, וגם לשון חיבה "ויקרא".

לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציווים קדמה קריאה לשון חיבה, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו. (רש"י).

שואל רבי יוסף מאיר מספינקא - למה היה צריך לקרוא לו מחדש כל פעם לחוד? וביאר, החוזה מלובלין היה רגיל לומר: אפילו מלאך או שרף אומר לי צדיק אתה, אינני מאמין לו, לפי שאני מיטיב ממנו להכיר את עצמי, מי ומה אני. ולא עוד אלא אפילו הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו אומר לי שאני צדיק, הריני מאמין לו רק לרגע, אותו רגע שאומר כפי שאומר, אך כעבור רגע ברור לי שכבר קלקלתי.

ואף משה רבינו כן, העניו מכל אדם: כיון שקרא לו ה', האמין בכל לבו כי רק ברגע זה היה כדאי, ואילו ברגע שלאחריו יקרא ה' לא לו, כי שוב אינו כדאי, ואם מוסיף הדיבור ונמשך - פשוט שמכוון למישהו אחר... מטעם זה היה צורך לקרוא לו מחדש לפני כל דיבור.

"לאמר - צא ואמור להם דברי כיבושין, בשבילכם הוא נדבר עמו". [רש"י] יש להבין: א. מדוע בתחילת הפסוק כתוב "ויקרא אל משה" - לשון חיבה ורכה (רש"י), ובהמשך נאמר: "וידבר ה' אליו" וגו' - לשון קשה; ב. דברי רש"י "צא ואמור להם דברי כיבושין" צריכים ביאור, שהרי הדברים שאמר

להם - "בשבילכם הוא נדבר עמו" - אינם דברי כיבושין כלל, ואדרבה, דברי חיזוק ועידוד.

מבאר האדמו"ר מבעלז שליט"א, ישנם שני מיני קרבנות: א. קרבנות נדבה, שתכליתם לקרב ולרומם את נשמות ישראל לבוראם; ב. קרבנות כפרה, שתכליתם למרק חטאי בני ישראל ולנקותם מצחנתם. והנה, המין הראשון של הקרבנות נאמר לבני ישראל בלשון רכה וחיבה, כי אין לך חיבה גדולה מה שניתנה להם דרך לקרבם לבוראם, ואילו המין השני של הקרבנות נאמר בלשון קשה, כי היה צריך שיהא לבם נוקפם על העבירות שעשו, ושידעו שלאמתו של דבר היו צריכים להקריב אותם בעצמם על המזבח (כמ"ש הרמב"ן בפסוק ט).

מעתה, לשון הפסוק "ויקרא אל משה" - לשון חיבה - מוסב על המין הראשון של הקרבנות, ואילו לשון הפסוק "וידבר ה' אליו" - לשון קשה - מוסב על המין השני של הקרבנות. והנה, לגבי משה רבינו עצמו היה שייך רק המין הראשון של הקרבנות, ולא המין השני שבא למירוק וכפרה, ואילו לגבי בני ישראל היה שייך גם המין השני של קרבנות. וזהו שאמר משה לישראל דברי כיבושין: "בשבילכם הוא נדבר עמי", חלק הדיבור - המוסב על הקרבנות מהמין השני - הוא אך ורק בשבילכם ולא בשבילי. (פיני קודש גליון נא)

"ויקרא אל משה" (א - א)

עשרה שמות נקראו לו למשה וכו', אמר לו הקב"ה: חייך, מכל השמות שיש לך, איני קוראך אלא בשם שקראתך בתיה בת פרעה, שכתוב "ותקרא את שמו משה", ולכן "ויקרא אל משה". [ויק"ר א - ג].

בספר "ילקוט לקח טוב" הקשה מדוע בחר הקב"ה בשם שנתנה לו בתיה בת פרעה "משה" והעדיפו על השמות שקראו לו אבותיו? ולביאור הענין הביא את דברי ה"כתב סופר" המביא את דברי הגמ' בנדרים [ל"ח], אמר ר' יהודה, אין הקב"ה משרה שכירתו אלא על גיבור חכם ועשיר ועניו, וכולם לומדים ממושה, שואל המהרש"א, וכי גבורה ועושר נחשבים למעלה בעיני הקב"ה? וביאר, עיקר המעלה המכשירה את האדם לנבואה היא מידת הענווה, וכבר אמרו חז"ל "גדולה נמיכות רוח לפני הקב"ה יותר מכל הקרבנות", שנאמר בתהילים [נ"א - י"ט] "זבחי אלוקים רוח נשברה". גם משה רבינו ע"ה נשתבח בזה שהיה עניו מכל האדם, ועל ידי זה זכה למדרגת נבואה גבוהה יותר מכל הנביאים, מכיוון שהקב"ה חפץ באנשים כאלו. אבל גם במידת הענווה יש להבחין בין שתי דרגות, מי שהוא עניו כיון שהוא מסכן, טבעי הדבר שיהיה נכנע, נמצא שאדם חלש ומדוכא בייסורים מתוך אפיסת כוחות, הוא נהיה נכנע ושפל רוח, הוא אמנם עניו, אך אין זו מידת הענווה השלימה הבאה מתוך כבישת יצר הרע. לעומת זאת, מי שיש לו עושר ומעוטר בחכמה וגבורה, יש לו על מה להתגאות, ואם למרות זאת הוא נכנע, עניו ושפל רוח, ראוי הוא לתואר העניו השלם, ובו יבחר ה' להשרות שכירתו עליו.

בפרשת בהעלותך כתוב "והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה". בילקוט שמעוני מביא מחלוקת, האם גדולה ענוותנותו של משה אף מוז של האבות, או רק מכל האדם, פרט לאבות. ולביאור הענין, גם בזה

יש להבחין בשני סוגי ענווה. הסוג הראשון, אנשים שבימי נעוריהם חיו חיי צער, בעוני ובשפלות הגורמים לשבר ליבו של אדם ומכניעתו. אדם זה, כיון שהתרגל להיות עניו, הענווה היא חלק מטבעו, וגם לכשיתעשר אח"כ לא יתגאה. הסוג השני, מי שבילדותו חי חיי נחת, בעושר ובכבוד, כאשר הוא מצליח להתמודד עם ניסיון הגאווה ומגיע למידת הענווה, דרגתו גדולה יותר מדרגת עני שעלה לגדולה. האבות מטבעם נטו להיות ענווים ושפלי רוח, המדרש מספר על הצרות שהיו לאבות, אברהם אבינו נרדף ע"י נמרוד, יצחק על ידי ישמעאל ופולשתים, ויעקב על ידי עשיו ולבן. אבל משה רבינו גדל כבן מלך בבית פרעה, לא נשתעבד במצרים, וכאשר ברח מפרעה לארץ כוש, המליכו אותו למלך עליהם. יוצא א"כ, שמידת הענווה של משה הושגה אצלו על ידי מלחמה ביצרו. לפי"ז מובנת המחלוקת, מי שאומר שהאבות הם יותר ענווים, סובר, שסוף סוף הם היו מוכנעים יותר, ומי שאומר שמושה היה עניו יותר מהם, סובר, מכיוון שהוא הגיע לענווה זו בקושי רב יותר, שגדל בבית מלכות לכן נחשב לעניו יותר מהאבות.

לפי"ז מובן מדוע בחר הקב"ה לקרוא דווקא בשם "משה", מכיוון ושם זה מבטא את גודל ענוותנותו יותר מכל שם אחר, שהרי שם זה ניתן לו ע"י בתיה בת פרעה, בשם זה בוודאי נקרא כאשר גדל בבית המלך פרעה, לכן מהווה שם זה תזכורת נאמנה לגדולה המיוחדת של הענווה של משה רבינו אשר הצטיין כל ימי חייו, למרות שבימי ילדותו שהה זמן רב מאוד בבית המלכות.

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו" (א - א)

ויקרא אל משה - הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעין. יכול אף להפסקות היתה קריאה, תלמוד לומר וידבר, לדיבור היתה קריאה ולא להפסקות ומה היו ההפסקות משמשות? ליתן ריווח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין ק"ו להדיוט הלומד מההדיוט. [רש"י]

הט"ז בספרו "דרכי דוד" כותב: בוודאי יש להקב"ה כח לתת חכמה למשה שיתבונן אפילו בלי הפסקה, א"כ לשם מה נצרכו כאן אותן הפסקות שבין פרשה לפרשה? עונה הט"ז, הקב"ה עשה כך כדי ללמדנו דרך ארץ, שאדם לא יסמוך על הרפיותו, שיאמר יש לי תפיסה מהירה, מה שלוקח לאחרים יום אצלי זה הולך בשעתיים ולכן אני יכול לעשות הפסקות בלימוד. רצה הקב"ה ללמד אותנו, שגם אדם גאון וחרף ובקי, זקוק הוא לזמן כדי לעכל את הדברים, שהרי אפילו משה רבינו נצרך לאותו ריווח להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין.

רבי משה פיינשטיין מבאר, מבואר ברש"י ש"קריאה" היא קריאה של חיבה, אבל קריאה זו של חיבה היא רק על הזמן שהקב"ה דיבר איתו אבל על זמן ההתבוננות בין פרשה לפרשה אין על זה שם של חיבה. אומר ר' משה פיינשטיין, למדנו מכאן שתלמיד חכם שנאלץ להפסיק מלימודו אפילו לצורך גדול, כגון לאסוף כסף להחזקת הישיבה, אף על פי שזה לצורך גדול ושזה מצוה חשובה, אבל קריאה של חיבה אין כאן, קריאה של חיבה היא, אפוא, רק ללימוד עצמו.

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו" (א - א)

הקול הולך ומגיע לאוזניו וכל ישראל לא שומעין וכו' מאהל מועד, מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל. יכול מפני שהקול נמוך, ת"ל "את הקול", מהו הקול? הוא הקול המתפרש בתהילים "קול ה' בכח קול ה' בהדר, קול ה' שובר ארזים". [רש"י]

רבי חיים שמואלביץ בשיחותיו, העיר הערה נפלאה. לפי רש"י יוצא, שבתוך אוהל מועד הקול היה נשמע, ואיזה קול, "קול שובר ארזים". מישוהו יכול לתאר את עוצמת הרעש כשעץ ארז נופל? ובכל זאת, מחוץ לאוהל מועד אף אחד לא שמע, על מפתן הדלת היה הקול נפסק. ויותר, גם באוהל מועד אף אחד לא שמע חוץ ממושה רבנו. דבר זה מלמד אותנו איך נשמע קול ה' ביישיבה, שבתוך אולם הישיבה רעש והמולה - "קול ה' שובר ארזים", ומעבר לדלת לא כולם שומעים את הקול. לא בגלל שהקול נמוך, אלא שזוהי מציאות שמיעת התורה, רק בכותלי בית המדרש, וגם בתוך הישיבה גופא לא כולם שומעים את הקול, רק מי שזוכה לכך, מי שזכה שומע "קול ה' שובר ארזים", והאחרים לא שומעים כלום. ויותר, משה רבנו עצמו כשיצא מחוץ לאוהל מועד, הקול לא נשמע, כמו כן בני תורה המיוחדים, רק הם שומעים בבית המדרש עצמו, אבל מעבר למפתן הישיבה, אין הקול נשמע באוזנם.

"ויקרא אל משה" (א - א)

מכאן אמרו, כל תלמיד חכם שאין בו דעת, נבילה טובה הימנו. [ויק"ר א' - ט"ו].

ביאור המדרש הוא, שמושה רבינו היה אדון הנביאים ונותן התורה, ועם כל גדלותו, עדיין הבין כי יש עליו לחכות עד שהקב"ה יקרא לו, ולא נכנס לבדו לאהל מועד. אך המפרשים התחבטו בדברי המדרש מדוע מדמים חז"ל את התלמיד חכם שאין בו דעת דווקא לנבילה? ומתרצים, נבילה מותרת לפחות בהנאה, ומתלמיד חכם שאין בו דעת, גם ליהנות אי אפשר. באופן אחר הסביר רבי מאיר שפירא מלובלין, נבילה מטמאה רק ע"י מגע ומשא, אבל כשאין נוגע בה, כשאין לך קשר איתה, אינה מטמאה. אבל תלמיד חכם שאין בו דעת, אין מנוס ממנו, אתה מתחמק מפניו והוא רודף ובה עד אליך.

הרב מטשעביץ מבאר על פי הדין המופיע בטור [או"ח סימן רס"ז] שדבר טמא הנופל לדבש, בטל הוא אצל הדבש בגלל מתיקות הדבש, ואפילו שאין בדבש רוב לבטל את הדבר הטמא בדיני הביטול הרגילים, בכל זאת בטל הוא לגבי הדבש, כי הדבש שונה מכל המאכלים במתיקותן החריפה.

וכבר נתן ה"אבן עזרא" סימן לדין זה בחרושים, "פרשנו: רעבתן שבדבש נתבער ונשרף", שפירושו, הרעבתן, למשל העכבר או כל דבר טמא, שנכנס לדבש ללקק, וטבע בו ומת, נתבער ונשרף והדבש כולו מותר

באכילה. וא"כ, מבאר הגאון מטשעביץ, הרי על תורתנו הקדושה נאמר בתהילים [י"ט - א] כי היא מתוקה מדבש, ותלמיד חכם המונח בלימוד הריהו בבחינת "שוחה בדבש", ואם בכל זאת אין בו דעת, שלא למד להחכים מהתורה שלמד, הרי שנבלה טובה הימנו, כי הנבילה

פרשנו רעבתן שבדבש נתבער ונשרף

שנופלת לדבש כן הופכת לטהורה בגלל הדבש. (אגב, את החרוז הזה אפשר לקרוא מימין לשמאל, והפוך משמאל לימין, וגם מלמעלה למטה ומלמטה למעלה.)

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה'" (א - ב)
הנביא ישעיהו מוכיח את בני ישראל ואומר להם [א - י"א] "למה לי רוב זבחים". גם הנביא ירמיהו מוכיח בלשון דומה [ז - כ"ב] "כי לא דיברתי את אבותיכם ולא ציויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח". ולכאורה יש לתמוה, הלא חלק נכבד מחמשת חומשי תורה עוסק במעשה הקרבנות ותורת הכהנים, ואיך אומר הנביא על כך "לא דיברתי ולא ציויתים"? מפרש המגיד מדובנא במשל, סוחר אחד שם לב שסוחר אחר שהיה ידיד וקרוב לאביו, לא נכנס בכלל לבית מסחרו, ועל אף שהוא נכנס לבתי מסחר אחרים, אליו הוא לא נכנס ולא הבין מדוע וחיפש עצה וסיבה מדוע הוא לא מגיע אליו, ואיך יגרום שיבוא אליו. לאחר שניסה וניסה ולא הצליח, החליט לגשת אליו בעצמו ולשאול אותו גלויות. הלך אליו ושאל אותו מה הסיבה להתנהגותו. אמר לו, אתה צודק, מכאן ואילך אשתדל למלא את בקשתך ואכנס לבית המסחר שלך. ואכן, מאותו יום והלאה, כל יום שעבר ליד בית המסחר, נכנס אליו ודרש בשלומו ובשלום משפחתו כדרך רעים וידידים, והיה מדבר איתו על כל מיני נושאים, אבל תכלס, מסחר, לא עשה איתו, אלא המשיך לעשות את עסקי המסחר שלו עם שאר סוחריו העיר כפי שנהג בעבר. יום אחד, פקעה סבלנותו, ואמר לו, סכל שכמוך, מה שביקשתי שתיכנס אלי, זה היה בשביל לפטפט איתי בדברים בטלים? הלא כל כוונתי היתה שתעשה איתי עסקים. כך גם ענין הקרבנות, ודאי שהקרבת הקרבנות בבית ה' היא ענין קדוש ונעלה, אבל כל תכליתם של הקרבנות, שעל ידם יתעלה האדם, יישמר מעוונות וחטאים, ויספוג לתוכו יראה וטהרה, למען תלמד ליראה את ה'.

"אדם כי יקריב מכם" (א - ב)

'מכם' ר"ת מידה כנגד מידה, כתב ספר החינוך, אדם החוטא ומביא קרבן, צריך לדעת שהיו צריכים לעשות לו את מה שעושים לבהמה, ומיתתה באה ככפרה על המיתה שהיתה אמורה לבוא עליו בגלל חטאו. אם האדם יידע זאת, הקרבן אכן נחשב לו לכפרה, שיודע שהוא מידה כנגד מידה. השל"ה הקדוש אומר, אם תקריבו "מכם" - מעצמכם, את האדם שבכם, כליל קודש לעבודת ה', הרי זה "קרבן לה". אבל כשתרצו לצאת ידי חובה בתמורה "מן הבהמה", אין זה אלא "קרבנכם", אף זה קרבן הוא אך לא קרבן ה'.

"אדם כי יקריב מכם" (א - ב)

אדם כי יקריב מכם, כשיקריב, בקרבנות נדבה דיבר הענין. אדם למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל. [רש"י]
יש להקשות, למה יצאה מצוה זו מן הכלל, להורות דוקא כאן על איסור גזל, ולא בשאר מצוות. וי"ל על פי מה דאיתא בזהר הק' בפירושו הפסוק

"אדם כי יקריב מכם" - שאדם המקריב קרבן נחשב לו כאילו הקריב את עצמו לפני הקב"ה. וצריך להבין, למה באמת נחשבת הקרבת הבהמה כהקרבת האדם.

אלא מבאר בספר "גבולות בנימין" בשם אביו רבי שמחה רפאפורט זצ"ל אב"ד לובלין רו"ל דרשו (חולין צא.) מהפסוק (בראשית ל"ב - כה) "ויותר יעקב לבדו" - על פכים קטנים - "מכאן שצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם". נמצא לפי זה טעם לשבח למה המקריב קרבן נחשב כאילו הקריב את עצמו, שהרי ממונו חביב עליו יותר מגופו. ואמנם הטעם למה חביב ממון הצדיקים בעיניהם יותר מגופם הוא, כמו שמפורש שם בנמרא, לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. ובוזה יובן: "אדם כי יקריב מכם" - שנחשב לו כאילו הקריב עצמו, ואם תתמה למה באמת כן הוא, ועל כרחך צריך לומר יען כי צדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם, לכך הביא רש"י - אימת הוא זה, כשאין מביאין מן הגזל, וכאמור.

"אדם כי יקריב מכם" (א - ב)

אדם כי יקריב מכם, כשיקריב, בקרבנות נדבה דיבר הענין. אדם למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל. [רש"י]

שואל ה"קהלת יצחק", רש"י הופך את ההסברים. בתחילה היה לו לפרש מהו לשון "אדם", ואח"כ היה צריך לפרש הלשון "יקריב"? ושאלה נוספת, רש"י אומר שהלימוד שאי אפשר להביא גזול נלמד מכאן, והרי הגמ' בב"ק [ס"ו:] לומדת "קרבנו - ולא גזול", ומדוע הוצרך רש"י להוסיף וללמוד דין זה מן המילה "אדם"? ומתריץ, ישנן הנהגות שהם לא מעיקר הדין, ושמורות רק לאנשים מיוחדים, כמו למשל הגמ' בחולין [ל"ז:], מביאה את הפסוק ביחזקאל [ג' - י"ד] "ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה לא בא בפי בשר פיגול". איזו מעלה יש שלא אכל בשר טרף? אלא, שלא אכלתי בשר משחיטת בהמה שעמדה למוות וממהרים לשחוט אותה לפני שתהיה טריפה, ובשר פיגול הכוונה לבשר "שהורה בה חכם" והתירו. או למשל הגמ' בב"ק [ט"ז:] לגבי כסף שלא ברור ששייך לאדם, אבל "אי תפס לא מפקין מינה", וא"כ אי אפשר לומר שיש בידו כסף גזול, אבל זה לא "כסף ישר", ו"לכלל חסידים ואנשי מעשה לא הגיעו". זה מה שרש"י בא ללמדנו. סתם אדם שהתחייב קרבן, אסור לו להביא מהגזול, אבל אם רוצה להביא קרבן מהכסף שתפס, אמנם אי אפשר לקחת ממנו, אבל "אדם כי יקריב מכם", וכתב רש"י "כי יקריב" - כשיקריב בקרבנות נדבה הכתוב מדבר. אדם זה רוצה להיות באותה דרגה כמו חסידים ואנשי מעשה, ורוצה להביא קרבן אפילו שלא חייב להביא קרבן, עליו נאמר "אדם", ועל זה כותב רש"י למה נאמר? ולומדים מזה שצריך שהקרבן יבוא מממון כשר לגמרי ולא יהיה בו שום פגם, ושלא יביא אותו גם לא מכסף שתפס אותו, ואפילו שאם תפס לא מוציאים ממנו, בכל זאת עליו להקפיד שהקרבן יהיה נקי, מכסף נקי וכשר בתכלית ללא שום תכלית.

"אדם כי יקריב מכם קרבן" (א - ב)

אדם למה נאמר? מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל. [רש"י]

מובא בספרים הקדושים שכל איש ישראל המתחיל בעבודת ה' צריך לראות שלא יעשה מה שרואה אצל אחרים, למשל אם רואה איזה תנועות או הנהגות של צדיקים ויראי ה' והוא רוצה לעשות גם כן, ואינו מבין ואינו חושב מחשבה אחרת רק לעשות כמעשיהם, זה נקרא גזל וזה לומדים מאדם הראשון, שכל עבודתו לא ראה אצל אחר, כי לא היה אדם אחר, רק כל אדם ילמד הענינים בעבודת ה' ויעשה לשם שמים ויכון רק לשם ה' ולא יחשוב שעושה כי כך ראה אצל אחרים.

וזה גם הפירוש "אשה לה'", "אשה מלשון 'אש', התלהבות וחמימות, יהיה לה', לשם ה', וכמו שפירשו צדיקים על הפסוק "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק", שאם האדם מתנענע בכדי שיראו אותו, אז סימן הוא ש"ויעמדו מרחוק", המצב שלו עדיין רחוק מן האמת.

"אדם כי יקריב מכם" (א - ב)

אדם למה נאמר? מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל. [רש"י]

שואל ה"פנים יפות", מדוע דבר זה נלמד רק מאדם הראשון הרי גם לנח לא היה ממי לגנוב, א"כ מדוע השם של נח לא נרמז שגם ממנו נלמד לענין קרבן שיהיה משלכם?

מתריץ ה"פנים יפות", יש שני מיני גזל, האחד גזל לשמו, השני גזל מהקב"ה. כשאדם אומר "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" [דברים ה' - י"ז:] גם זה נקרא גזל, על זה נאמר בתהילים [ס"ב - י"ב] "אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי כי עוז לאלוקים וכו' ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". "אחת דבר אלקים" - זכור ושמור בדיבור אחד, "שתים זו שמעתי"? הלא זה דבר שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע, ואיך יכולתי לשמוע? התשובה "כי עוז לאלקים", הקב"ה נתן לי את הכח לשמוע זאת, ואם כך, הכל הקב"ה עשה, גם מה שהוא אמר וגם מה שאני שמעתי הכל זה מהקב"ה, וא"כ לא מגיע לישראל שתי כתרים, שהרי הכל הקב"ה עשה. לכן "ולך ה' חסד", באמת זהו חסד של הקב"ה, "כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", שמחשיב כאילו האדם עשה, למרות שהוא לא עשה כלום כי הכל מהקב"ה.

לפי זה יש להבין את ההבדל בין אדם הראשון לנח, אדם הראשון הקריב "משור פר מקרין מפריס" [תהילים ס"ט - ל"ב], שקרניו היו קודמות לפרסותיו, וכמו שהגמ' אומרת בחולין [ס"ג:], שור שנברא בששת ימי בראשית, נברא בקומתו עם קרניים, לכן לא היתה לאדם הראשון שום מחשבה שהוא עשה מכח עצמו. אבל נח, הרי הקיח את כל הבריאה במשך שנה, ולכן אחרי זה כשהקריב קרבן, היתה יכולה להתנגב בליבו מחשבה "גם אני עשיתי משהו". אומרת התורה "אדם כי יקריב מכם", שהבהמה לקרבן תהא משלכם ולא גנובה מאחר, ואדם, אל תחשוב שאתה עשית משהו והשגת את הבהמה מכח עצמך, אלא הכל מהקב"ה, כמו שהיה אצל אדם הראשון.

עוד אפשר לתרץ, רק אדם הראשון היה יחיד בעולמו, כי נח אחרי המבול לא היה יחיד לגמרי כי בניו וכלותיו גם נותרו בחיים אחר המבול, ויתכן שהיה להם רכוש פרטי וכן נותר עוג מלך הבשן, לכן מוזכר אך ורק אדם הראשון.

"אדם כי יקריב" (א - ב)

אדם למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל וכו' אף אתם לא תקריבו מן הגזל. [רש"י]

כותב בספר "שפתי כהן" על התורה, אדם הראשון כשהקריב, ידע שלא את שלו הוא מקריב, אלא את של הקב"ה. וכשם שהאדם הראשון הקריב שור שלא גידלו ולא טיפל בו, כך גם המביא קרבן מעדרו צריך לדעת שלא את שלו הוא מקריב.

רבי יהונתן אייבשיץ אומר. כשאדם מביא קרבן, צריך לשים אל ליבו שלא יגנוב דעת הבריות שיחשבוהו שעל כל דבר קטן הוא מביא קרבן, והוא כל כך "מדקדק במצוות", לכן רש"י מביא את הדרוש מאדם הראשון "מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל כי הכל היה שלו", ולא היה חוץ ממנו אף אחד שיצטרך להעמיד פנים מולו ולהתגדר לפניו בחסידותו, ובלי ספק לא התכוון בהבאת קרבן אלא לשם שמים בלבד, "אף אתם לא תקריבו מן הגזל".

"אדם כי יקריב מכב" (א - ב)

אדם למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל וכו' אף אתם לא תקריבו מן הגזל. [רש"י]

שואל ה"בלי יקר", לכאורה במקום "לא הקריב מן הגזל", היה צריך לכתוב "לא הקריב דבר גזול"? אלא הכוונה, שאין דרכו של אדם שיגזול בהמה, ואותה יקריב קרבן, אבל יתכן שאדם יגזול כסף מאנשים וישיג בדרכי מרמה כסף שאינו שלו, וכדי לנקות את מצפונו, יתן קצת מאותו מומן הגזול לצדקה או לקרבן, והוא חושב שתהיה לו כפרה על מה שנשאר לו, וזהו הלשון "מן הגזל".

מוסיף ה"בלי יקר", שלוש פעמים מופיע עניין הכפרה על גזל בפרשה. א. "אדם כי יקריב". ב. באמצע הפרשה והסיר את מוראתו בנוצתה", וכתב רש"י, בגלל הגזל. ג. בסוף הפרשה "וכחש בעמיתו". אזהרה משולשת זו לא באה אלא כדי שלא יאמר אדם בליבו שע"י שהביא קרבן, כבר הוא רשאי להונות את חברו.

"אדם כי יקריב מכב" (א - ב)

הדא הוא דכתיב "ימינו כצל עובר". [מדרש שוחר טוב].

הגמ' במסכת נדרים אומרת, המפריש קרבן, לא יאמר לה' קרבן, כי שמא בהוציאו מפיו תיבת ה', לא יספיק לגמור הדבר עד שתצא נשמתו, ונמצא שהוציא שם שמים לבטלה, ולכן יקדים מילת קרבן לה'. אומרים בשם רבי חיים מברסק, שהסביר שלזה כיון המדרש "אדם כי יקריב מכב", אינו רשאי לומר לה' קרבן אלא קרבן לה', ומדוע? זה מה שכתוב "ימינו כצל עובר", שהחשש הוא שמא ימות.

"אדם כי יקריב מכב" (א - ב)

מכב ולא כולכם, להוציא את המומר. מכב, בכס חלקתי ולא באומות. [חולין ה:]

יהודי וגוי, שניהם עובדי עבודה זרה שהביאו קרבן, מהגוי מקבלים את הקרבן ואילו מהיהודי לא מקבלים את הקרבן, מדוע, כותב רבי זלמן

סורוצקין, מהגוי שנולד והתחנך בעבודת אלילים, וניצנץ רעיון במוחו שיש "מנהיג לבירה", הוא אלוקי האלוקים ואדוני האדונים, ושולח קרבן, הרי הוא "מתקדם" ואפשר לקוות שברבות הימים יעזוב את אליליו וישוב אל האמונה הטהורה, ולכן מקבלים קרבנו כדי לקרבו ולהביאו תחת כנפי השכינה! אבל ישראל שנולד ונתחנך על ברכי האמונה הטהורה, והתחיל משתף את האלילים, בעבודת אלוקים חיים, הרי הוא סר מן הדרך, ואם נקבל ממנו קרבן, נשקט על ידי זה את המיית ליבו וגעגעויו אל האמונה בא-ל אחד, ויאמר בליבו, הרי גם את אלוקי השמים אני עובד. אדרבה, אם לא נקבל ממנו עד שיפרוש מעבודה זרה, יבין כי אין לשתף את האלילים עם אלוקי אמת, ועליו לבחור בין האמונה הטהורה ובין האמונה בהבל וריק, ואז אולי ישוב אל ה' וירחמהו.

"אדם כי יקריב מכב" (א - ב)

רבי שמעון בר יוחאי אומר, אתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם. [ב"מ קי"ד:]

בספר "ילקוט פנינים" מפרש מימרא זו. המונחים איש, עבד ואדם לכל אחד מהם יש פירוש שונה. איש הכוונה לאדון שיש לו חשיבות מסוימת כלפי אחרים, כמו שכתוב "ועבד לוה לאיש מלוה" [משלי כ"ב - ז], או כמו שכתוב במשנה ביומא [פ"א - ה] "אישו כהן גדול. עבד נקרא מי שאינו בן חורין. אך המושג אדם, מדבר על מי שאינו לא אדון ולא עבד. לכן נקרא אדם הראשון ולא איש הראשון, כי אדם היה היחיד בעולם, לא היה לו על מי למושל ואת מי לשעבד, ורק אחרי שנשא את חוה, שנאמר "והוא ימשול בך" [בראשית ג - ט], נעשה ל"איש", "כי מאיש לוקחה זאת" [בראשית ב - ג]. ור' שמעון בר יוחאי ראה, שאצל הגויים יש רק שני סוגי בני אדם, או מושל או עבד, אבל זה בניגוד לרוח היהדות, כי "כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו" [קידושין כ:], ולכן אמר, רק אתם קרויים אדם, אבל אצל הגויים יש או מושל או עבד.

"אדם כי יקריב מכב" (א - ב)

בספר "עוללות אפרים" שואל מדוע התורה כתבה כאן בלשון "אדם" ולא "איש" כמו בהרבה מקומות. ועוד שאל, מדוע התורה מוסיפה את המילה "מכב", הרי ברור שהמקריב הוא מכב? ועוד, למה הפסוק מתחיל בלשון יחיד "כי יקריב" ומסיים בלשון רבים "תקריבו את קרבנכם"? ומסביר, בלשון הקודש ישנם ארבעה שמות לאדם: איש, אנוש, גבר ואדם. שלושת הראשונים הם גם ברבים, אנשים וגברים, אבל אדם בא רק בלשון יחיד. וזה הפירוש, "אדם" - כשתהיה באחדות כאיש אחד, "כי יקריב", אפילו כשרק אחד יקריב, "מכב" - יהיה נחשב כמו שכולכם עשיתם "קרבן לה". אבל "מן הבהמה", אם היחסים ביניכם יהיו כמו אצל חיות השדה, אז אפילו "תקריבו", תביאו קרבנות, "את קרבנכם", יהיה זה רק קרבן שלכם ולא של ה'.

אדם כי יקריב מכב קרבן לה" (א - ב)

כותב הרמב"ן בענין הקרבנות, "כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה, בדיבור ובמעשה, ציווה ה' כי כאשר יחטא ויביא קרבן, יסמוך

ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדיבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה, והכרעיים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו ונפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלוקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שיישפך דמו ויישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכופר - הקרבן הזה, שיהא דמו תחת דמו נפש תחת נפש, וראשי אברי קרבן כנגד ראשי אבריו. ב"ילקוט מעם לויעז" כתב, "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'", אם רואים שצדיק הולך לבית עולמו, הסיבה לכך "מן הבהמה", בגלל אותם רשעים שעושים מעשה בהמה.

ה"בני יששכר" כתב, קרבן מלשון קירוב שמקריבים כל המדרגות דומם, צומח, חי, מדבר, להעלותם למדרגות הקדושה ע"י הקרבת הקרבן. הבהמה הוא החי, והעצים על המזבח הוא הצומח, והמלח הוא הדומם, והאדם המקריב הוא המדבר, וזה תענוגיו ושעשועיו של הקב"ה.

"אדם כי יקריב מכם קרבן לה'" (א - ב)

בכל עניין שחיטת הקרבנות ישנה שאלה ידועה, הרי מטרת השחיטה לעורר בלב החוטא מחשבה והתבוננות, הנה אני חטאתי והתורה ציוותה לשחוט ולשרוף עבורי בהמה, ולכאורה אם הוא חטא, הבהמה מה חטאה הרי זה עוול כלפי הבהמה שלא חטאה? וגם יש להבין, איך יש זיכור לאדם ע"י שחיטת הבהמה ושריפתה? ועוד, הגמ' בברכות [י"ה]. אומרת, בזמן שאין ביהמ"ק, שולחנו של אדם מכפר. ולכאורה, איך יכול שולחנו של אדם להידמות ולכפר עליו כמזבח וקרבנותיו? והתשובה, שזהו סדר הבריאה, יש בבריאה ארבע דרגות: דומם, צומח, חי ומדבר, ובכל שלב ישנה עלייה בדרגה. הדומם, האדמה מייצרת את הצומח, ואז האדמה עלתה בדרגה ויצרה את הצומח. החי אכל את הצומח, ובכך הוא מעלה את הצומח שנהיה לחי בגוף הבהמה. אם המדבר אוכל את החי, והוא נהפך להיות חלק ממנו, החי עולה אף הוא בדרגה. לכן, כפי שאומרת הגמ' בברכות [י"ז], שסוף בהמה לשחיטה, והמילה "סוף" הכוונה "תכלית" של הבהמה, שבראו אותה כדי שישחטו אותה ויאכלו אותה ותהיה לה עליה בכך. וכן גם בהמה שעולה כקרבן על גבי המזבח וגורמת לאדם שיחזור בתשובה, ודאי שהגיעה לתכליתה. אך כל זה בתנאי שהאדם חזר בתשובה, אך אם הוא לא חזר בתשובה, יוצא שהוא גזל מהבהמה את החיים שלה, למה בכלל הרגת אותה?

ועוד הסבר כותב בספר "ישמח משה". אדם ששוחט בהמה לשם קרבן, הוא עושה בעצמו ק"ו, ומה בהמה שלא נבראה ע"י האדם, ומזונה קצוב מהקב"ה, עם זאת נשחטת ומתייסרת ונאבדת מהעולם בגלל שהיא משועבדת לאדם שנמצא במעלה שמעליה, על אחת כמה וכמה אלף אלפי אלפים ורבי רבבות דרגות עד אין קץ - הקב"ה שהוא נכבד ורם על האדם הקרוי מחומר, ובראו יש מאין, וגמל עימו טובות נצחיות, בוודאי ראוי שהאדם ישתעבד ויתבטל אליו כליל לעשות רצון ה'. התבוננות זו היא התכלית בהבאת הקרבנות, והוא כח הכפרה והתשובה שבקרבן. מחשבה כזו, מתעוררת גם אצל בעל הנפש כשאוכל בשר על שולחנו. שהרי לכאורה, מה היא זכותו לשחוט ולאכול את אחד הנבראים? זה בגלל שעליונותו הרוחנית על הבהמה, משעבדת את הבהמה לצרכיו, ומתוך כך

מתעורר למחשבה, שוודאי ובוודאי ראוי שישתעבד לגמרי לקב"ה שהוא רם ונישא על כל הברואים. וזהו כח הכפרה שבשולחנו של אדם כעולה וקרבן.

"אדם כי יקריב מכם קרבן לה'" (א - ב)

כשיקריב, בקרבנות נדבה דבר העניין. [רש"י]

שואל הסטייפלר, מה שייך כאן קרבן נדבה שבו התורה אומרת אם אתה רוצה תעשה, ואם לא, לא. ממה נפשך, אם זה קשור לתיקון הנפש שלנו, זה חובה, ואם לא, למה הוא מקריב? ומבאר, יש מצוות אהבת השם "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" [דברים ו - ה]. ולכאורה תמוה, איך אפשר לצוות על אהבה? מתוך הסטייפלר, ה"מסילת ישרים" [י] כותב, כמו שהתלהטות הפנימית מביאה את האדם לידי זריזות חיצונית, כך גם הזריזות החיצונית מביאה לידי התלהטות פנימית. ולפי"ז מובן, כשהאדם מוותר משלו לטובת הקב"ה, זה יכול להביא אותו לאהבת ה'. עצם המעשה מביא לידי מחשבה, ומחשבה מביאה לאהבת ה'. אבל אם העשייה כרוכה בכפייה, זה לא מביא לאהבת ה', לכן הקב"ה נתן בידינו דברים שנוכל לעשותם מתוך נדבה, כדי שיעוררו את ההתלהטות הפנימית שיביא אותנו לאהבת ה'.

"אדם כי יקריב מכם קרבן לה'" (א - ב)

אדם כי יקריב מכם לה', ר"ת מויכאל. כותב בספר "דברי צדיקים": רמז לכתוב במסכת מנחות [ק"י], שמיכאל עומד בשמים ומקריב קרבנות על המזבח. ומביאים שם תוספות, שיש מדרש שאומר, שמיכאל מקריב את נשמותיהם של הצדיקים לפני ה'. ומוסיפים התוס', וכן מביא ה"בית יוסף" [סימן ק - כ], זהו שנאמר בתפילה "ואשי ישראל", אלו הצדיקים.

"אדם כי יקריב מכם קרבן לה'" (א - ב)

שואל ה"בן איש חי" - היה צריך להיות כתוב "אדם מכם כי יקריב קרבן", למה כתוב "אדם כי יקריב מכם"? בעלון לשבת "אש דת" לרבי שלמה לוינשטיין מביא לתרין, המדרש [ויקרא רבה כ"ה - ה] מספר שאדריינוס המלך הלך בשבילי טבריה וראה איש זקן נוטע תאנים. אמר לו, זקן זקן, אם יגעת ועמלת בבוקר, בימי נעורייך, כדי שיהיה לך לאכול לעת זקנה, ניהא, אבל בימי החושך, לעת זקנה, אל תייגע עצמך, שלא תזכה לאכול ממנו. אמר לו: יגעת בבוקר וגם בערב אייגע, ומה שטוב בעיני המקום יעשה בי. אמר לו, בן כמה אתה? אמר לו, בן מאה שנים. אמר לו, אתה נוטע תאנים, ואתה עוד חושב לאכול מזה? אמר לו, אם אזכה אוכל, ואם לאו - כשם שייגעו אבותי לי, כך אני ייגע לבני. אמר לו, אם תזכה לאכול מהם, תהא מודיע לי. לימים, עשה האילן פירות והצמיח תאנים, אמר, הנה העת שאודיע למלך. מילא הסל תאנים, הלך ועמד בפתח הארמון. אמרו עבדי המלך, מה מעשיך? אמר להם, רוצה אני להיכנס לפני המלך. כיון שבא לפני המלך, אמר לו המלך, מה רצונך? אמר לו: אני הזקן שפגשת בי חוצב חצובות לטעת נטיעות, ואמרת לי להודיעך לכשיעשו פירות, הנה התאנים שהצמיח האילן. אמר המלך למשרתיו, מצווה אני עליכם שתתנו לאדם זה כסא של זהב לישב עליו, ושוב גוזר אני עליכם שתפנו התאנים מן הסל,

ועם כל זה "אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים", ולא חיות בכלל.

"אם עולה קרבנו" (א - ג)

מדוע נזכר קרבן עולה ראשון? כי העולה באה לכפר על הרהורי הלב, על המחשבות הרעות, והמחשבה תמיד קודמת למעשה. עולה נוטריקון "והנחם על הרעה לעמך". אשם נוטריקון "שוב מחרון אפך".

"יקריבנו אל פתח אהל מועד" (א - ג)

למילה "יקריבנו" ישנם שלושה פירושים. רש"י כתב "מטפל" בהבאתו עד העזרה". הרא"ם פירש, יביאנו אל אהל מועד. והמדרש כאן [ילקוט שמעוני תל"ז] כותב, יקדישנו.

כותב בספר "כתנות אור", שלושת הפירושים לדבר אחד התכוונו. הגמ' בפסחים [ט"ז:] אומרת, ראוי להביא את הקרבן לעזרה לפני שמקדיש אותו, כדי שלא ישל בדרך במעילה, וכשיגיע לפתח העזרה יקדיש. ולפי"ז הכל מבואר, "אדם כי יקריב קרבן לה'", ולא יקדישנו בביתו אלא יהא מטפל בו עד שיגיע אל פתח אהל מועד, שהרי כל עוד שאינו קדוש מותר לטפל בו בגיזה וחרישה, וכך יביאנו אל פתח אהל מועד לפני ההקדשה, ורק כשמגיע אל פתח אהל מועד יקדישנו.

"וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו" (א - ד)

הגמ' בזבחים [ז:] אומרת, אם עשאה לסמיכה שיירי מצווה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר וכיפר. מבאר רבי אהרן קושלר, אם הסמיכה נחשבת בעיניו ל"שיירי מצוה" ולא עשאה, אפילו שזה לא מעכב את הכפרה, בכל זאת כלפי שמיא נחשב כאילו לא כיפר. וא"כ, אפילו שהכפרה הועילה, בכל זאת דרגתה נמוכה יותר מכפרה הנעשית כראוי. וכן מצינו בגמ' בסוכה [כ"ה:] שיירי מצווה מעכבין את הפורענות, שהרי תנופה שיירי מצוה היא ועוצרת רוחות וטללים. וכתב שם רש"י "מצוה שהיא שיריים" - שאינה עיקר לעכב כפרה, אע"פ כן חשובה היא לעכב את הפורענות. ואפילו שבדיעבד יוצא בלי שיירי מצוה, בכל זאת כשהוא עושה את המעשה כתיקונו בשלימותו עם ה"שיריים" שבו, גורם נחת רוח לקונו, וע"י זה מתעכבת הפורענות מלבוא. מכאן היה ר' אהרן מלמד דרכי מוסר לתלמידיו: שהאדם לא יאמר לעצמו, את העיקר כבר עשיתי, ומתוך כך יבוא לזלזל ב"שיריים". ישנם המזלזלים ב"שירי הסדר", אפילו שאת רובו ככולו הקדישו ללימוד. וישנם המזלזלים ב"סוף הזמן", לאחר שאת עיקרו מילאו בלימוד. לא זו הדרך. בכל ענין וענין בתורה, יש חשיבות גם ל"שיירי מצוה". כשהאדם מקיים את המעשה בשלמותו עם ה"שיריים" שבו, הרי הוא מעורר עליו ועל דורו זכויות רבות בשמים.

בהגדה של פסח "באהלי צדיקים" מסופר על בעל "אהבת ישראל" מוויזניץ, שבסוף הסדר אמר: כזית מצה אכלנו, כזית מרור אכלנו, עכשיו איפה משיגים כזית "נרצה", שמעשינו יהיו מרוצים לפני הקב"ה.

ותמלאוהו דיגרי זהב. אמרו לו עבדיו: ומדוע תכבד את היהודי הזה בכל הכבוד הזה? אמר להם: בוראו מכבד אותי, ואני לא אכבדנו? שמעה זאת אשת שכנו של אותו זקן, ואמרה לבעלה, גם אתה לך ותביאי למלך תאנים מלוא השק, והוא יחליפך בדיגרי זהב. בא אותו אדם לפני המלך, שאלו המלך, מה מעשיך. אמר לו, שמעתי שהמלך אוהב תאנים ומחליפך בדיגרי זהב. ציווהו המלך לעמוד בפתח החדר, וכל מי שעבר שם השליך עליו תאנים מן השק שהביא עמו. בערב שב חפוי ראש לביתו, וסיפר לאשתו מה שעשו לו. אמר לה, כל הכבוד הזה שקיבלתי מאת המלך, אשלם לך. אמרה לו, לך והודע לאמך ששפר עליך מזלך, שהיו אלה תאנים ולא אתרוגים, שאילו היו משליכים עליך אתרוגים, היו ממיתים אותך בהם.

למד מכאן ה"בן איש חי" מוסר השכל, שניהם הביאו תאנים למלך, את האחד כיבד והשני ביזה - כי הראשון קיבל על היגיעה, שלמרות זקנותו המופלגת, עשה נגד טבעו והלך ונטע אילן, ומוזה התפעל המלך, ולכן כיבד אותו ונתן לו דיגרי זהב. אבל השני שקנה תאנים מן השוק שלא עמל ולא יגע עליהם, איזה חידוש יש כאן, המלך צריך תאנים? וא"כ, כל הבאת התאנים למלך היה מעשה שטות, ועל מעשה שטות משלמים.

אותו הדבר לענין תורה ומצוות, אם האדם לומד תורה ומקיים מצוותיה כמצוות אנשים מלומדה ואינו יגע עליהן, זה כמו מי שקונה תאנים מן השוק ומביאן למלך, שאז בדין זורקים לו תורתו ומצוותיו בפניו. אבל אם יגע ועמל על תורתו ומצוותיו, ומקיים בכוונה ולשם שמים, ומתגבר על יצרו, ראוי הוא לקבל שכר רק על יגיעה זו, כאותו זקן שיגע נגד הטבע והצליח לטעת עץ עושה פרי. ולפי זה מובן הפסוק "אדם כי יקריב מכס קרבן לה'", הקב"ה לא צריך את עצם הקרבן, שהרי הכל שייך לו, כולל הבהמה. מה הקב"ה רוצה? "אדם כי יקריב מכס", על האדם להביא לפני ה' את החלק שבא ממנו מעצמו, את העמל והיגיעה ואת הכוונה הפנימית שבעבודת ה' שלו, ולא להסתפק בעצם מעשה המצוה בלבד.

"מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" (א - ג)

בספר "עדות ביהוסף" כתב, ידוע שיש בחז"ל ג' טעמים למה נבחרו דווקא הבהמות לקרבנות ולא החיות.

א'. החיות אינן נמצאות ביישוב, והקב"ה לא הטריח את האדם למצוא ביערות ובמדברות להביא את החיה.

ב'. כתוב [קהלת ג' - ט"ז] "והאלוקים יבקש את נרדף", והבהמה תמיד נרדפת מן החיה, אבל החיה רודפת.

ג'. לחיות יש גסות רוח, משא"כ לבהמה.

וכתבו המפרשים, אע"פ שיש כאן שלושה טעמים, הטעם השלישי הוא העיקר. והראיה, שלעתיד לבוא כתוב בנביא ישעיהו [י"א - ו' - ז'] "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירביץ ועגל וכפיר ומריא יחדו ונער קטן נהג במ ופרה ודב תרעינה יחדו ירבעו ילדיהן ואריה כבקר יאכל תבן", ואז הם יהיו ביישוב והם לא ירדפו אף אחד, ובכל זאת הם לא נבחרו לקרבנות, אלא רק הבהמות.

ולפי"ז פירשו את הפסוק בתהילים [נ"א - ט"ז] "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה", שאתה אוהב השפלים, וההוכחה לזה "הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים", שבאותו זמן יהיו החיות מצויות ולא ירדפו אותן,

"וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו" (א - ד)

העולה - פרט לעולת העוף. [רש"י]

תמה ה"שפתי צדיק" בפני גיסו ה"שפת אמת" (עי שם ושארית, אגרות הר"מ [לרימ אלטר חתן האמרי אמת] כ), אמנם עוף אין נוהגת בו סמיכה (רמבם מעה"ק ג, ז). אבל עולה וחטאת שהרבה מהן באות בכבשים ועזים בני שנתם, שכשרים להקרבה אף בני שמונה ימים ואילך (רמב"ם מעה"ק א יב). ומאחר שצריך סמיכה בכל כוחו (עי חגיגה טו, זבחים לג), אם כן איך זה יעשה סמיכה על בהמה כזו, והלא מיד שייסמוך בכל כוחו יישטם ראשה ותישבר מפרקתה. על אתר השיבו ה"שפת אמת" בחידוד נפלא, כי סמיכה בכל כוחו הוא דומיא ד'כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו' (שבת קיט), שפירש רש"י דהיינו בכל כוונתו. והוא הדין כאן, דאין הכוונה להפעיל עליה כל כובד גופו וכוחו, אלא שיקוון בכוונה רבה ורעותא דלבא.

"וזרקו את הדם על המזבח סביב" (א - ה)

הגמ' בזבחים [ס"ד]. אומרת, שיש הבדל בזריקת הדם בין עולה לחטאת, ובין בהמה לעוף. דם עולת הבהמה נזרק למטה מחוט הסיקרא, ואילו דם חטאת בהמה נזרק למעלה מחוט הסיקרא. ובקרבן עוף בדיק ההיפך, עולת העוף דמה נזרק למעלה מחוט הסיקרא, ואילו חטאת העוף דמה ניתן למטה מחוט הסיקרא.

מסביר רבי מאיר שפירא מלובלין, בהמה היא קרבנו של העשיר, וכשהוא מביא עולה הוא מתנאה וליבו גס בו, שחושב שמביא דורון חשוב, לכן אמר הקב"ה, שדמו ייזרק למטה מחוט הסיקרא, לרמוז לו שצריך להשפיל דעתו. אבל כאשר עשיר משפיל עצמו ומכיר בחטאו ומביא חטאת, יש בזה חשיבות, ולכן דמו נזרק למעלה מחוט הסיקרא. משא"כ בעוף שהוא קרבנו של עני, כיון שבאופן טבעי ליבו שבור בקרבו, אם מביא חטאת אין בכל חידוש, ולכן דמו נזרק למטה. אבל כשהוא מפריש מכספו הדל ומתנדב מעצמו עולה, יש לכך חשיבות, ולכן דמו נזרק למעלה.

"וזרקו את הדם על המזבח סביב" (א - ה)

בכל הקרבנות צריך לתת את הדם והחלב על המזבח, והטעם לכך אפשר להסביר על דרך משל. סוחר אחד ישב בביהמ"ד ולמד תורה. תוך כדי לימודו, בא אליו מישהו לביתו למטרה עסקית, וכשלא מצאו הלך. כשנודע לו הדבר, התרגז על בני ביתו, מדוע לא קראו לו? פעם אחרת, באו אליו גובי המיסים, וכשלא מצאוהו, רצו אנשי הבית וקראו לו מהר לביתו. אמר להם בעה"ב, שוטים שכמותכם! כשבא אלי הסוחר לעשות איתי עסק, לא מיהרתם לקרוא לי, ועכשיו שבאו אלי גובי המיסים, מיהרתם לקרוא לי? הנמשל, ישנן מצוות עשה ומצוות לא תעשה, ודרושים להם כוחות מנוגדים, למצוות עשה כח הזריזות, ולמצוות לא תעשה מידת העצלות. האדם החוטא מחליף את השיטה, נוהג בזריזות בעבירות, ובמידת העצלות בעשיית מצוות, והקרבן בא לכפר על שני סוגי העבירות. ולכן מקריבים את הדם, שהוא סמל המרץ והזריזות, ואת החלב, המסמל את הקרירות ואת העצלות.

"וזרקו את הדם על המזבח סביב" (א - ה)

משכיל אחד ניגש לרבי יושע בער מבריסק ביום התענית, ושאל אותו: רבי, האם עלי לצום? ענה לו: הגמ' בברכות [י"ז]. אומרת, היושב בתענית מתמעט חלבו ודמו, ורב ששת מתפלל יהי רצון שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח, ותרצני. אבל אתה שהנך אוכל טריפה, דמך פסול למזבח, בין כה הצום לא יועיל מאומה.

"והפשיט את העולה וניתח אותה לנתחיה" (א - ו)

פעם כיבדו את רבי חיים שמואלביץ לדבר בשבע ברכות. הרב שהיה כבר מבוגר, קם והחל לומר כך: אני אחד הצדיקים הגדולים בדור, אני אולי גדול הדור, אני תלמיד חכם עצום, אני מודקדק במצוות. האנשים שהיו באותו מעמד חשו שלא בנוח, הם חששו שקרה משהו לרב, ואיך קרה שדווקא אנחנו צריכים להיות כמעמד כזה שהרב מתבזה. והרב המשיך... אי אפשר לומר שיש רק יתרונות, נכון שיש לי גם חסרונות, אבל באופן כללי אני באמת בסדר גמור. וכאן סיים הרב ואמר, "כך כל אחד חושב לעצמו".... אומר ה"ילקוט גרשוני" בשם ה"עריב נחל", הבעיה היא שכל אחד יודע שיש לו מעלות וחושב שהוא כמעט גדול הדור, נכון שיש "פה ושם חסרונות", אבל בסה"כ הוא מאמין שהוא בסדר. מכאן נובעת כל הגאווה של האדם. הגאווה נובעת מה"סך הכל", אם אתה רוצה להוריד את הגאווה, תנהג לפי הכתוב "והפשיט את העולה", איך? וניתח אותה לנתחיה", תעבור אבר אבר ותבדוק את המצב, ולא "בסך הכל", אלא אבר אבר. למשל, המזוזות, מתי בדקת אותם לאחרונה? מתי למדת הלכות תפילין לאחרונה? האם בדקת את כל פרטי ההלכות, או שמאז הבר מצוה ועד עכשיו לא עברת על ההלכות פעם נוספת? ואיך נראית התפילה, השבת, השלום בית, הלימוד? וזהו להפשיט את העולה, איך מורידים את הגאווה? ע"י "ונתח אותה לנתחיה".

"ונתנו בני אהרן הכהן וכו' וערכו בני אהרן הכהנים" (א - ז - ח)

מדוע בפסוק אחד נאמר "בני אהרן הכהן", בלשון יחיד, ובפסוק שלאחריו נאמר "וערכו בני אהרן הכהנים", בלשון רבים? כותב רבי חיים קניבסקי בספרו "טעמא דקרא", בניתוח האש כתוב "הכהן", משום שרק כהן אחד היה נותן אש, אבל בעריכת הנתחים כתוב "הכהנים", כי את הנתחים למזבח היו מעלים כמה כהנים.

"וערכו בני אהרן הכהנים" (א - ח)

ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרווייהו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם ועכשיו שאין בית המקדש קיים שולחנו של אדם מכפר עליו. [מנחות צ"ז].

ביאור דברי הגמרא, פירש רש"י נותן פרוסה לאורחים, והיינו שאם אדם מזמין עניים לסעוד אצלו, זה גורם לו שהשולחן יכפר עליו. אשת לוט לא היתה נותנת מלח לעניים, כדי שלא יהיו צמאים ושלא יהיה להם מידי תאבון. עונשה היה, שנהפכה אח"כ לנציב מלח, לכן אומרים ש"על כל קרבנך תקריב מלח" לרבות שולחנך כשאתה מביא עניים הביתה.

וטעמו: מנהגך הוא מנהג גויים, שכשהם נותנים כסף לבית התפילה שלהם, הם נותנים ישירות ולא ע"י אמצעי. אבל מנהג ישראל אינו כך, אלא אדרבה, דרכם לתת ע"י אמצעי, כדי שגם ישראל אחר יהנה. וראיה לדבר, מהקרבת, שמקבלים קרבנות מגוי עולה ולא שלמים, וכמו שהגמ' אומרת במנחות [ע"ג]:. וטעם הדבר, שהגוי לא מסוגל לתת תרומה להקב"ה אם גם אחרים ייהנו ממנו, לכן דינו שהקרבת שהוא מביא יהיה עולה שכולו נשרף, כרצונו וכדעתו של הגוי המקריב, ואילו השלמים, גם הכהנים אוכלים מהם ואין זה רצונו של הגוי.

"והקטיר הכהן את הכל המזבחה" (א - ט)

חז"ל בתורת כהנים [א' - נ"ז] דרשו, והקטיר הכהן את הכל המזבחה, לרבות העצמות והגידין והקרניים והטלפיים. כותב בספר "אמרי שפר", על הפסוק "במשוך היובל המה יעלו בהר" [שמות י"ט - י"ג] שנאמר בסמוך למעמד הר סיני, כתב רש"י, היובל הוא השופר של אייל, ושופר של איילו של יצחק היה. ולכאורה מאחר ואילו של יצחק היה קרבן עולה, וכמו שכתוב "ויקח את האיל ועלהו לעולה" [בראשית כ"ב - י"ג], איך נותרו קרני האיל שלימים ולא הוקרבו יחד עם האיל? ומתוך, חיוב הקרבת הקרניים הוא רק כאשר אדם הקדיש בהמה בעלת קרניים, או שהקריבה בגלל חיוב וכגון שחטא, אבל אם הקדיש בהמה שאין לה קרניים והחליף אותה בבהמה אחרת, ודאי שאין לו חיוב להקריב גם קרניים. ולפי זה, כיון שהקרבת המקורי היה צריך להיות יצחק, ודאי שאין לו קרניים, ממילא לא היה חיוב להקריב את קרני האיל יחד עם האיל.

"מן הכשבים או מן העיזים לעולה זכר תמים" (א - י)

מנין מגיע שמו של הכבש? המלבי"ם בספרו "הכרמל" כתב, כי "כבש" הוא לשון כיבוס, ומה קשור הכיבוס לבהמה? והתשובה, א'. שמכבסים את הצמר. ב'. כשמקריבים אותו הוא מכבס את העוונות. ב"תשליך" אנו אומרים "יכבש עוונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם", "יכבש" מלשון כבש. בדרשות אבן שועיב [אמור נ"ג - ב] כתב, תכונות השה שאם רק אחד מאבריו חולה, הוא שוכב ואינו יכול לקום, שלא כשאר בעלי חיים. לכן, גם כלל ישראל, שכל מעלתם היא כשהם באחדות גמורה, לכן כשאחד סובל כולם מצטערים, כי כולם חטיבה אחת. ומן העניין להביא את דברי ה"שר שלום" מבעלז שישאל, מדוע בתפילה שאומרים בכל שני וחמישי אחר קריאת התורה, כל הבקשות מתחילות ב"יהי רצון", ואילו הבקשה המסיימת של "אחינו כל בית ישראל" אינה פותחת ב"יהי רצון"? והסיבה, שכשעם ישראל נמצא באחדות ויהודי עומד בתפילה ומתפלל על ישועת אחיו, אין לך שעת רצון גדולה מזו, ולכן אין צורך להוסיף בקשה מיוחדת של "יהי רצון", כי בין כך ובין כך זו שעת רצון אמיתית!

"ושחט אותו על ירך המזבחה צפונה לפני ה'" (א - י"א)

באיל הוא אומר "צפונה לפני ה'", אמרו, בשעה שעקד אברהם איבנו את יצחק בנו, התקין הקב"ה שני כבשים, אחד של שחרית ואחד של ערבית,

מספרים על זוג קמזנים, שלא אירחו מעולם אורח בביתם. כשהזקינו, החליטו שצריך לעשות משהו לעוה"ב, והחליטו להביא אורח עני לשבת. וכך היה. באמצע הסעודה, נזכר הקמזן שהוא קיבל בקבוק יי"ש מלפני עשרים שנה, הביא את הבקבוק ומוג לאורח. האורח לקח חתיכת חלה וטבל אותה בכוסית ואכל לתיאבון, וכך חזר על זה מספר פעמים. עיניהם של הזוג כלו מלראות את המשקה מתרוקן ואת החלות נגמרות, הקמזן פנה בשאלה לאורח "למה היה צריך לקרוע את הים, מספיק שמושה רבנו היה מביא כמה חלות, והיו טובלים אותם במים והים היה מתייבש?" ובכך התכוון לרמוז לעני... ענה האורח לבעה"ב "כל הענין עם קריעת ים סוף היה בפסח ולא היו חלות..."

"וערבו בני אהרן הכהנים וכו' את הראש ואת הפדר" (א - ה)

לאחר ששחטו את הקרבן וחתכו את ראשו, אחזים בראש ומביאים אותו למזבחה. מחזיקים אותו בקרניים, והחלק החתוך נראה לא יפה, והוא מטמטף דם. מה עושים? לוקחים את החלב, השומן והפדר, ושמים אותו על המקום החתוך, וכך מעלים אותו למזבחה. ולמה עושים כך? אומר רבי זלמן סורוצקין, לרמז לחוטא, שהוא חטא כי הראש שלו כל היום בתוך ה"שומן", בתוך ההנאות, ומרמזים לו "תתחיל לחשוב על דברים אחרים".

"וקרבו וכרעו ירחץ במים" (א - ט)

למה דוקא ב' איברים אלו צריך לרחוץ במים, מבאר רבי יונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יונתן", "קרבו" הכוונה ללב ששם יושב היצר הרע היושב בין שני מפתחי הלב, וכמ"ש "לבו נמוס בקרבו". "וכרעו" זה הרגליים, וכמ"ש "לא בשוקי האיש ירצה", וכמו שאומרים ביו"כ 'בריצת רגלים להרע'. א"כ אלו הגורמים והמסייעים לעבירה, לכן צריך לרחצם היטב. והנמשל על האדם המקריב הקרבן.

"וקרבו וכרעו ירחץ במים" (א - ט)

בקרבת השור כתוב "קרבו וכרעו", היינו קרב וכרעיים שלו, ואילו בקרבן הצאן כתוב "והקרב והכרעיים ירחץ במים והקריב הכהן" [פסוק י"ג]. רבי זלמן סורוצקין בספרו "אזניים לתורה" מסביר את החילוק, בהמה דקה אינה עובדת, היא רועה בשדות זרים, ומאכלה גזול, ממילא אין התורה מייחסת את קיבתה אליה אלא "הקרב והכרעיים", משא"כ בהמה גסה, שעובדת כל היום ואינה גוזלת, לכן כתוב בקרבן שלה "קרבו וכרעו", כי הם שייכים לו ואינם גזולים.

"והקטיר הכהן את הכל המזבחה" (א - ט)

רבי חיים מוואלוז'ין שלח "משולח" כדי לאסוף כסף לשיבה. אחד התורמים סירב לתת ביד המשולח, והגיע לר' חיים להסביר מדוע לא רצה לתת, כי הוא רוצה שכספו ילך כולו להחזקת השיבה, ולא שיעבור דרך המשולח שיקח את שכר טרחתו. ר' חיים סירב לקחת ממנו את התרומה,

וכל כך למה? שבשעה שיהיו ישראל מקריבין תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא הזה "צפונה לפני ה'", וזכר הקב"ה עקידת יצחק. [ויק"ב - י]. שואל המהרי"ל דיסקין, אם אמנם הכוונה היא להזכיר אילו של יצחק, מדוע לא עדיף להזכיר את עקידת יצחק עצמו? ועוד, מה הקשר לאילו של יצחק לצד צפון? ומתריץ, בזמן אברהם אבינו, היה מנהגם לשחוט את הקרבן על גבי המזבח ולא בצד המזבח, וכמו שבאמת היה בעקידת יצחק שכתוב "וישם אותו על גבי המזבח", ולכן כשהראו מן השמיים שייקח את האיל להקריבו לעולה, היה צריך להוריד את יצחק מעל גבי המזבח כדי להקריב את האיל במקומו. אבל אברהם אבינו לא עשה כך, שחשש אולי יהיה באיל איזו סיבת פסול, ולכן לא הוריד את יצחק אלא השאירו על גבי המזבח כדי שיוכל לשחוט מיד את יצחק בנו, ושחט את האיל בצד המזבח, וזהו שאמרו "בכדי להזכיר את אילו של יצחק", כי הלא זה שהאיל נשחט מן הצד ולא על גבי המזבח, היה משום צדקתו של אברהם אבינו שהניח עוד את יצחק בנו על גבי המזבח, שאולי יצטרך להקריבו עוד אם יתקלקל האיל. וא"כ, שחיטת האיל בצפון הוא מזכרת לצדקתו של אברהם אבינו, עד כמה היה חרד לדבר ה', ולכן נקבע כל שחיטת קדשי הקדשים בצפון, לזכר מעשה שהיה.

"וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב" (א - י"א)

בקרבת עולה ובקרבת שלמים כתוב "וזרקו", לשון רבים, ואילו בחטאת חיצונה שנזרקת באצבע כתוב "וטבל הכהן את אצבעו בדם"? מתריץ ה"משך חכמה", בקרבנות עולה ושלמים זריקתן בכלי, שהיו זורקין סביב למזבח, זה בקרן זו וזה בקרן זו. ורצו זכות במצוה זו הרבה כהנים אבל בחטאת חיצונה שנזרקת באצבע, אין זה מן הנימוס שבדם שטבל אחד את אצבעו, וישיט אח"כ חבירו את אצבעו, דבר שחבירו ממאס בו, לכן נאמר שם "וזרק את דמו" לשון יחיד.

"ושחט אותו על ירך המזבח" (א - י"א)

כידוע, המזבח בא לכפר על חטאתם של ישראל, ודוד המלך אומר בתהילים [ק"ג - ב] "כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו". בספר "מתוקים מדבש" כותב שבפסוק יש רמז שהמזבח מרחיק את ישראל מעוונותיהם. מזרח בגימטריה מאתיים חמישים וחמש, מערב בגימטריה שלוש מאות ושנים עשרה. ההפרש ביניהם הוא חמישים ושבע, כמנין מזבח. נמצא, שה"מרחיק ממנו את פשעינו" הוא המזבח, דהיינו כפי ההפרש בין המזרח למערב.

"ואם מן העוף קרבנו לה' והקריב מן התורים או מן בני היונה" (א - י"ד) והקריבו הכהן (א - ט"ו)

בעל ההפלאה בספרו "פנים יפות" שואל, מדוע לגבי עוף כתוב "קרבנו לה'", ואילו לגבי קרבן מהבקר או מהצאן כתוב רק "קרבנו"? שאלה נוספת, קרבן הבא מהבקר כתוב בו "והקריבו בני אהרן הכהנים" לשון רבים, ואילו אצל העוף כתוב "והקריבו הכהן" לשון יחיד? ומתריץ, קרבן עולה נשרף כולו, אבל בבקר ובצאן העור נשאר לכהנים, לכן כתוב "קרבנו"

ולא כתוב רק "לה'", כי לכהנים היה חלק בו, ולכן גם כתוב בלשון רבים, כי בעור התחלקו כל הכהנים שבאותו משמר. אבל בקרבן עוף, כולו נשרף ולא היה נשאר כלום, ולכן כתוב "קרבנו לה'", ולכן גם כתוב "הכהן" בלשון יחיד, שלא היתה בו כל הנאה לכהנים האחרים, אלא רק מצווה בלבד של אותו כהן שהקריב אותו.

האלשיך מבאר באופן אחר מדוע דווקא אצל העוף כתוב "קרבנו לה'", ומסביר, רוב הקרבנות שמביאים מן הבהמה ומן הצאן, אלו קרבנות של עשירים, ויש לשער כי לב האדם המביא קרבנות אלו אינו כפי שהקב"ה רוצה, כי הוא מרגיש טוב בכך שעלה בידו להביא פר או כבש. אבל העני מביא רק עוף, איך הוא מרגיש? ודאי ליבו שבור בגלל מצבו הכלכלי הירוד ביכולתו להביא רק עוף. לכן אומר הקב"ה, "ואם מן העוף" וליבו שבור, אז אני אומר "קרבנו לה'", כמו שכתוב בתהילים [תהלים נ"א - ט] "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוה". כשאדם מגיע עם לב שבור, הוא מביא כאילו שני קרבנות, א'. את העוף, ב'. את הלב של עצמו. לכן ממשך הפסוק ואומר "והקריב מן התורים או מן בני היונה", הוא הרי אינו חייב להביא שניים, די בקרבן אחד, ומדוע נאמר "התורים" "בני יונה" בלשון רבים? כי מביא שניים, אחד, את הקרבן עצמו, והשני, את הלב הנשבר והנדכה שלו.

לפי"ז מבאר האלשיך נקודה נוספת שמצאנו בקרבן הבא מן העוף, הדין הוא ששחיטה כשירה בור, אבל זה רק בבהמה ובצאן, בקרבנות של עשירים. אבל "מליקה", אינה כשירה בור - שאות הקרבנות של עניים, רק הכהן יכול למלוך, והטעם לכך הוא שהקב"ה אוהב את קרבנו של העני ומרוב חביבותו נתן את זכות מליקתו לקרוביו בלבד שהם הכהנים.

"והקריב מן התורים או מן בני היונה" (א - י"ד)

מדוע דווקא מן התורים ומבני היונה, מסביר הרמב"ן, אמרו רבותינו, כי כל העופות אם יגע אדם בקן שלהם לקחת ממנו ביצים או אפרוחים, ההורים יעזבו את הקן ולא יחזרו לעולם, אבל היונה היא לא כזאת, היא לא תעזוב את הקן לעולם. וגם ישראל לא יעזבו ולא יחליפו בוראם ותורתם לעולם.

"ומלך את ראשו והקטיר המזבחה" (א - ט"ו)

שואל האדמו"ר מסוכוטשוב בספרו "שם משמאל", מדוע בעולת העוף מבדילים את הראש מהגוף, ואילו בחטאת העוף כתוב "ולא יבדיל"? ומתריץ, המדרש אומר, שקרבן עולה בא לכפר על הרהורי הלב, ולכאורה הרי הרהור הוא במוח, ולמה כתוב בחז"ל הרהורי הלב? וכן מצאנו בבראשית [י - ה] "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום", מדוע תפסו חז"ל לשון "מחשבת לב" ולא "מחשבת מוח"? ומתריץ, מוח האדם לא תמיד ברשותו של אדם. המחשבות לפעמים עוברות במוח ואין באפשרותו "לסנן" מחשבות, וכמו שהגמ' בב"ב [קס"ד:] אומרת, שאחד הדברים שהאדם לא ניצול ממנו בכל יום הוא הרהור עבירה. ומכיוון שאין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו, יוצא שעיקר התביעה על האדם אינם על המחשבה, אלא רק כאשר הוא ממשיך את מחשבתו, וממשיך לאחוז בה עד שמתיישבת על לבו. ודבר זה אמנם צריך תשובה וכפרה, כי זה כן

בשליטתו, ולכן אמרו חז"ל שהעולה באה ככפרה על הרהורי הלב ולא על מחשבת הלב. ודבר זה נרמז שקרבן עולה שמכפר על הרהורי הלב מבדיל הכהן הראש מהגוף שבתוכו הלב, כדי ללמד אותנו שעיקר הפגם והתביעה כלפי האדם, במה שהמשיך את מחשבות המוח שבראש אל תוך הלב שבגוף ולא הבדיל ביניהם. אבל "חטאת העוף" באה על "שגגות", שהם מעשים שנעשים באברי גוף האדם בלי ידיעת המחשבה שמושכנה במוח, ולכן בהם ענין הכפרה הוא אדרבה, על מה שמעשיו נעשו מתוך הפרדה ממחשבתו שבראש, ואפילו שהמעשה היה בשוגג, בכל זאת זהו ענין השגגה, שאדם עושה מעשה ללא מחשבה, אז נגרם לו חטא בשוגג ולכן אין מבדילין בחטאת העוף.

"והסיר את מוראתה בנוצתה והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדין" (א - ט"ז)

בעולת בהמה שאינה אוכלת אלא באבוס בעליה נאמר [פסוק ט'] 'והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר', ובעוף שניזון מן הגזל נאמר 'והשליך', את המעים שאכלו מן הגזל. [רש"י]

וכן כתוב במדרש [ויק"ר ג-ד]: אמר רבי תנחומא בר חנילאי, העוף הזה פורח וטס בכל העולם ואוכל מן הגזילות ומן החמסין, אמר הקב"ה, הואיל והזפק הזה מלא גזילות וחמסין אל יקרב לגבי המזבח, לכך נאמר 'והסיר את מוראתו'. אבל הבהמה גדלה על אבוס בעלה, ואינה אוכלת לא מן הגזילות ולא מן החמסין לפיכך היא קריבה כולה, לכך נאמר 'והקטיר הכהן את הכל המזבחה'.

שואל ה"אמרי אמת" בשם אביו ה"שפת אמת", מה אשמים העופות שמזוונותיהם מן הגזל, הרי כך נבראו בטבעם, ואין זה מבחירתם, ואם כן מדוע משליכים את בני מעיהם?

ותירץ, העופות אכן נבראו שיוזנו מגזל בעלי השדות והאילנות, ומסיבה זו בלבד לא היו נפסלים בני מעיהם לקרבן. אלא שהעופות גם גוזלים מעופות אחרים, וזה כבר אינו מטבע ברייתם, ולכן נזרקים מעיהם ואינם קרבים על גבי המזבח.

"והסיר את מוראתו" (א - ט"ז)

בעוף שניזון מן הגזל נאמר והשליך את המעים שאכלו מהגזל. [רש"י] שואל ה"אברבנאל", אם נצטוו להשליך את המעים שאכלו מהגזל, היה ראוי לזרוק את כל העוף שכולו נהנה מהגזל? ומתיר, הרמב"ם בהלכות גזילה [פ"ב - ה"א] כותב, "הגזילה שלא נשתנית אלא הרי היא כמו שהיתה הרי זו חוזרת לבעליה בעצמה, ואם נשתנית ביד הגזלן קנאה בשינוי". ולכן המעיים עצמם שנהנו מהגזל, הקפידה התורה לזרוק כי שם שמור המאכל שלם בצורתו, אבל שאר גופו זה רק הנאה, ויש בו כבר שינוי.

"והסיר את מוראתו" (א - ט"ז)

בפסוק זה כותב האלשיך הקדוש יש רמזים לעני. "והסיר את מוראתו", זה הזפק, הקיבה, ומסירים אותה כי הציפורים אוכלות מן הגזל, והקרבן צריך להיות נקי לגמרי מגזל. רמזים בזה לעני, אמנם אתה עני, אך אל תפשוט

ידך בגזל, וגם עני שאין לו כלום, לא יורה לעצמו היתר לשלוח ידו אל ממון חברו חלילה. כי אם תעשה זאת, לא תוכל להעלות זאת על המזבח. אם אתה עני, תנצל את המעלה שבדבר שאתה קרוב להקב"ה, אל תקלקל לעצמך...

"ושסע אותו בכנפיו", פירושו קרע לה את הכנפיים, אך לא עד הסוף. וזהו רמז לעני, הכנפיים הן הלבוש של הציפור, וכמו שמשסעים אותה בכנפיה ומסירים מעליה את לבושה, כך מסירים את הלבוש של האדם בבוא יומו, ולכן אל תקנא בעשיר שיש לו מלבושים מכובדים, הרי זה אינו חלק מהאדם, "כי לא במותו יקח הכל" [תהילים מ"ט - י"ח].

"לא יבדיל", מדוע? כי אינו כעשיר, שכשיסתלק מהעולם יהיה לו כבוד להתעופף למעלה למזבח העליון, אך לעני שתי כנפיים שבהן יכסה את פניו מבושת דלותו, עוניו והכנעתו, ויוכל לעוף לשמיים בקלות כנשר.

וכן בהמשך [ב - א] **"ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה"**, כאן מדברים כבר על דלי דלות, אלה שאפילו עוף אין בידם ומביאים סולת. אמר האלשיך הקדוש, על הסולת נאמר **"ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה"**, מדוע? כי איש כה עני שיש לו רק סולת - בוודאי את נפשו הוא מקריב להקב"ה, ובזה ה' בוחה, כי הוא סולת נקיה מקמח וסובין ומורסן. ומכיוון שקרבנו נקי וטהור לשם שמים, ואת נפשו הזכה הוא מקריב, לכן **"ויצק עליה שמן"**, שהוא משל לאור העליון השופע, שהקב"ה יערה על נפשו רוח מלמעלה לקדושה ולטהרה, לפי שהוא קרוב יותר לקב"ה, **"ונתן עליה לבונה"** שהיא הנשמה בעלת לבונה זכה עד מאוד.

"והסיר את מוראתו בנוצתה" (א - ט"ז)

מקום הרעי וזה הזפק. [רש"י]

מובן מדוע יש להסיר את המוראה. אך נוצותיה על שום מה מסירין אותן? וההסבר: רוב הגזל בא בגלל המותרות והרצון לקשט את עצמו במלבושי כבוד יותר מיכולתו. לכן מסירים אף את אותם מלבושים. את הנוצה...

"ושסע אותו בכנפיו לא יבדיל" (א - ט"ז)

'כנפיו', עם כנפיו, אינו צריך למרוט כנפי נוצתו. [רש"י]

כתוב במדרש [ויק"ר ג - ה], אמר רבי יוחנן, כשהכהן מריח את ריח הכנפיים הנשרפות באש, נפשו קצה עליו בגלל הריח הרע. מדוע, אם כן מצווה הכתוב 'והקטיר הכהן את הכל המזבחה, ולא מתיר לכהן לחתוך את הכנפיים ולמרוט את הנוצות?

מבאר המדרש, אם היו מורטים לעוף את כל הנוצות, הוא היה נראה קטן, והעני היה מתבייש בקורבנו הצמוק והדל. חסה התורה על כבוד העני ואמרה שעדיף שיתפשטו ריחות לא נעימים של נוצות נשרפות, מאשר לבייש את העני.

סיפר רבי שלום שבדרון, בקהילת פראג העתיקה היה נהוג שהגבאי מחזיק בלוח מיוחד שעליו נכתבו הברכות שמברכים העולים לתורה, כדי למנוע

בושה מהעולה לתורה שאינו יודע את הברכות בעל פה. פעם הבחין רבה של פראג, ה"נודע ביהודה", שישנם אנשים שנעלבים מכך שהגבאי מניח לפנייהם את הלוח, ומתעקשים לברך בלעדיו. בכדי לפעול שהעולים לתורה לא יתביישו לברך מתוך הכתב, ביקש ה"נודע ביהודה" מהגבאי, שבשעה שהוא יעלה לתורה יניח גם לפניו את הלוח כדי שיוכל לברך מתוכו. למרות שמתנגדיו הפיצו שמועה שאפילו את הברכות לעליה לתורה אינו יודע כראוי, המשיך הנודע ביהודה במנהגו, למען לא יתביישו הנצרכים ללוח. (מהרש"ם - הפוסק האחרון - ילקוט מאיש לרעהו)

"ושסע אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבח על העצים. אשר על האש עלה הוא אשה ריח ניחה לה" (א' - י"ז)
והלא אין לך הדיוט שמריח ריח רע של כנפים נשרפים ואין נפשו קצה עליו, ולמה אמר הכתוב והקטיר, כדי שיהא המזבח שבע ומהודר בקרבנו של עני. [רש"י]
כתב המשגיח דמיר רבי ירוחם זצ"ל ב"דעת תורה", המקרא ללמדנו בא, מטבע האדם כי יתענג להמצא בסביבות נגידיים ומפונקים, אשר בגדיהם נחמדים למראה ושבעים נפש כל מריחיהם, ולא כן יחוש בעת פגשו לעני, ובגדיו קרועים ובלויים, וגם מלוכלכים, קשה לו אף לעמוד אצלו, וכ"ש שקשה לו לסבול את הריח שלו, והוא מתרחק ממנו, ולפעמים גם סותם אפו מלהריח בו.

אבל מדרכי ה' שנצטוונו ללכת בהם, הנה בהיפוך, עליו דוקא להתקרב סמוך לו, ואת המעיל שלו גם יקח בידיו, ולא ישבע מלהריח בהם, וגם יתענג בהם, אל יאמר אדם לעני, אתה אמנם מוצא חן בעיני, וגם אתן לך כפי בקשתך, אבל למה אינך מתלבש בבגדים יותר נקיים אף נאים, הנה בזה יאבד כל טובו, אלא יריח בו ויחזור ויריח בו, ולא יספיק מלשבוע בו, וגם ישיבנו אצלו בראש שולחנו, כי שכנית כבודו ית' אתו, כנאמר "ואני את דכא ושפל רוח", אם יכבדנו - את ה' הוא מכבד, ואם ימאסנו - ידע את מי הוא ממאס, - את מי אשר המזבח שבע ומהודר ממנו.

וכן מצוינו לגבי עבד עברי שיש דין מיוחד בעבד עברי שצריך שיהיה "כי טוב לו עמך" (דברים ט"ו - ט"ז), והגמ' קידושין (דף כ' ע"א) דורשת מזה 'עמך במאכל ועמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן'. והיינו שאם יש לאדון רק כרית אחת הוא צריך ליתן אותה לעבד ולא לעצמו. וידועה השאלה, שהרי יש דין ש'חייך קודמים', ובמצות חסד אם לעצמו לא יהיה, אינו מחויב לתת לשני וא"כ מדוע העבד קודם לאדון. אכן הביאור בזה, שלעבר חסרה הכרית הרבה יותר מלאדון, משום שהעבד הוא שפל רוח, וכל דבר שיהיה חסר לו הוא יאמר לעצמו שרק בגלל שהוא עבד מזלזלים בו כל הזמן וכו', ולכן הקפידה התורה יותר בשאר מצוות.

"ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה" (ב' - א')

מי דרכו להתנדב מנחה - עני. [רש"י]

הגמ' במנחות [ק"ג]. אומרת, אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין ליבו לשמים. כותב ה"שער בת רבים", העני מביא מנחה קטנה וצנועה,

בוודאי כל כוונתו לשם שמים ולא כדי להתפאר, כי במה נחשב הוא. אבל העשיר המביא פר לקרבן, ויכול להתגאות בקרבנו המרובה, היה מקום לומר שקרבנו לא יתקבל לרצון, כי כוונתו להתגדר ולהתפאר. לפיכך אמרו חז"ל "אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמיים", שלא יעלה בדעתך שרק קרבנו של "אחד הממעיט" נרצה לפני ה', אלא השמיעו לנו חז"ל שגם קרבנו של "אחד המרבה" יכול להיות לרצון לפני ה' ובלבד שיכוון ליבו לשמים".

"ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו וכו' וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור" (ב' - א' - ד')

שואל רבי זלמן סורוצקין, בפסוק א' כתוב "וכי תקריב" לשון נוכח, וגם במנחת מחבת ומרחשת כתוב "קרבנך" לשון נוכח. אבל במנחת סולת כתוב "קרבנו" לשון נסתר, מדוע? ומתוך, מי שמביא סולת כמות שהיא, בלי תוספת מאמץ והידור מצוה, ונראה כמי שרוצה להשתחרר מעול שהייב בו, איתו התורה מדברת בלשון נסתר. אבל מי שמייפה את המצוה ואופה את הסולת בתנור, במחבת או במרחשת, חלות וריקים, כדי שקרבנו יהיה מהודר, אליו התורה פונה בלשון נוכח, "קרבנך", וכמו שכתוב בתהילים [קמ"ח - י"ה] "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת".

"ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה" (ב' - א')

לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה, מי דרכו להתנדב מנחה, עני, אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו. [רש"י]
רואים כאן בפרשה שלושה סוגי קרבנות. בהמה שמביא אדם עשיר, כבש לאדם ממוצע, ועוף שזה קרבנו של העני. הפסוק כאן מדבר על קרבן של עני שבעניים, קמח, ולכאורה מה יותר יקר, שמן עם סולת, או ציפור שאפשר אף למוצאה ברחוב? בוודאי שמן עם סולת יותר יקר, בכל זאת אמרה התורה להביא מנחה ולא ציפורים, וא"כ מה המעלה הגדולה במנחה זו, עד שהקב"ה מחשיבה כאילו הקריב נפשו? מסביר ה"חתם סופר", לכאורה יש הבדל בין מנחה לבין דבר שבא מהחי. כי כשמביא דבר מהחי יש בזה מעלה שנראה הדבר כאילו מקריב נפש תחת נפש, הבהמה או העוף תחת נפשו הוא, אבל מנחה שבאה מהצומח, היה אפשר לומר שלא תוכל לכפר על הנפש, ובכל זאת התורה ציוותה להביא מנחה ולא עוף, כי את העוף אין לו כסף לקנות, אבל מהצומח כמו הסולת והשמן מצויים בהישג ידו בזכות מתנות עניים שהוא זכאי להם, וגם הלבונה יכול העני להשיג בחינם, וכמו שהגמ' אומרת שהלבונה גדלה בארץ ישראל ועיזים אוכלות אותה, וא"כ יכול העני לקוטפה בשדות. ולכן כדי להביא את המנחה, צריך העני לקמץ ממאכלו ולהימנע משמן ומסולת שמיועדים למנחה, וא"כ הוא ממש מקריב את נפשו, כי הוא מתענה וממעט מחלבו ודמו. וזה מה שאמרו חז"ל, אמר הקב"ה, מעלה אני עליו כאילו הקריב את נפשו, מעלתו של העני המביא מנחה, גדולה ממי שמקריב מהחי, שבעוד שקרבן מהחי זה נפש תחת נפש, במנחת עני הוא מקריב את נפשו ממש.

השניה. סיים ר' שלום את הסיפור ואמר, עכשיו אני מבין פשט נוסף בדברי המדרש, "והרי דברים ק"ו, ומה אם מי שאינו מקריב נפש כתוב בו נפש, מי שהוא מקריב נפש, על אחת כמה וכמה כאילו נפש הקריב..."

"סלת יהיה קרבנו" (ב - א)

אין מנחה פחותה מעשרון. [רש"י]

"ואל אלוקינו כי רבה לסלוח" זו עשירית האיפה, שוויתר הקב"ה על שלו.

[מד"ר ג - ג]

על איזה וויתור מדובר כאן? מסביר רבי יהונתן אייבשיץ ב"אהבת יהונתן" [פרשת אמור], אדם שעובר עבירות הוא פוגם בגופו ובנפשו, וכדי לכפר על הפגם מביא האדם קרבן שיש בו גם צד גשמי וגם צד רוחני. כל זה בקרבן הבא מהחיי, אבל בקרבן "מנחה", אין בו "נפש" בכלל, וא"כ איך תחול הכפרה? זהו שאומר המדרש ש"וויתר" הקב"ה משלו לעני, ולכן גם במנחה שמביא העני, מכפר על הפגם שחטא בנפשו.

ביאור נוסף כותב רבי יהונתן אייבשיץ, מהו אותו ויתור, בקרבן עולה היה נשרף כולו חוץ מהעור שהיה מחולק לכהנים, ובקרבן מנחה שייריה נאכלים, ולמה? כדי שהכהנים יסכימו להתעסק בקרבן, ובמנחה אם לא היו מקבלים כלום, לא היו מתעסקים בה, ולכן שייריה נאכלים. וזהו שאמר המדרש "ויתר הקב"ה משלו", שמן הדין ראוי היה שגם מנחת העולה היתה כליל לה' ככל קרבנות העולה, אלא שוויתר כביכול הקב"ה משלו לכהנים ושייריה נאכלים.

"והנותרת מן המנחה" (ב - ג)

בספר "הנוכת התורה" מביא את שיטת הרשב"א [מוכא בשו"ע יור"ד סי' מ"ג] שלשון "שיור" שייך רק כשנשאר פחות מחצי, אבל אם נשאר יותר מחצי, לא שייך לומר על מה שנשאר לשון "שיור". ולכאורה, הרי כאן מהמנחה לוקח רק קומץ שזה המיעוט, והרוב נשאר, ולמה התורה קוראת לזה שיור? מסביר הרבי ר' העשיל, יש שני סוגי שיורים, בכמות ובאיכות. אם מסתכלים על הכמות, אז ודאי שכשנשאר יותר מחצי אין זה נקרא שיור, אבל כאן במנחה שהקומץ שניטל קרב לגבוה, והוא גם מתיר את כל המנחה, בכגון זה החלק ה"נותר" נקרא "שיורים" לגבי החלק החשוב שנלקח ממנו.

מוסיף הרבי ר' העשיל לכאן לפי זה את דברי המדרש במגילת רות [א - ג] "וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה - אר"ח נעשית היא כשיורים של מנחות". וכבר רבו השואלים, מה הקשר בין מות אלימלך ל"שיורים של מנחות"? אבל לפי ההסבר הנ"ל מובן, שלר"ח היה קשה הלשון "ותשאר", הרי מתוך ארבעתם לא מת רק אלימלך, ועדיין נשארו רובם אז מהו הלשון "ותשאר"? ועל זה הוא עונה שנעשית כ"שיורים של מנחות", כיון שאלימלך עזב אותם, נלקחה מהם עטרת המשפחה ועיקרה, והנותרים לא היו אלא כשיורים של מנחות.

"ואם מנחה על המחבת קרבנד וכו' ואם מנחת מרחשת קרבנד" (ב - ה - ז)

מה ההבדל בין מנחת מחבת למנחת מרחשת? מסביר רש"י, שהמחבת היה שטוח ובגלל שהיה שטוח המנחה היתה מתקשה, אבל המרחשת היה

בגמו בערכין [י"ז]: כתוב שעשיר שהביא קרבן עני, לא יצא ידי חובתו - לומד מכאן ה"חפץ חיים" לקח מוסרי לחיי היום יום. כיום שבעוונותינו אין לנו בית מקדש ואין אנו יכולים להקריב קרבנות, אדם יכול לפדות את עצמו בסכום של קרבן וליתנו לצדקה, העשיר לא יכול לפטור את עצמו בתרומה קטנה כמו של עני, אלא כל אחד חייב לתת כפי יכולתו, והעשיר לא יוצא ידי חובת צדקה בתרומת העני.

כמו כן אפשר ללמוד מכאן דבר נוסף, טבע האדם שמודד את הצלחותיו ביחס לאחרים. לדוגמא, תלמיד חרוץ הוא התלמיד שיודע את החומר יותר טוב מכולם, ובוה הוא מרוצה מעצמו. אך הוא טועה, כי אם הכישרונות שלו והאפשרויות שניתנו לו גבוהים הרבה יותר מהאפשרויות שניתנו לחבריו, הדרישה ממנו גבוהה יותר.

"ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה" (ב - א)

והרי דברים קל וחומר, ומה אם מי שאינו מקריב נפש אלא מנחת סולת, מי שמקריב נפש, על אחת כמה וכמה כאילו נפשו הקריב. [ויק"ר ג' ה].

על מדרש זה סיפר רבי שלום שבדרון סיפור מדהים. בוילנא ישנה מצבה שעליה כתוב: פה נטמן איש פלוני וכו' נסתלק ביום פלוני "כפה פרשה לעני וידיה שילחה לאביון". פסוק מאשת חיל שנאמר על איש ולא על אשה? והסיפור שעומד מאחורי זה, היה בוילנא עשיר גדול, וכגודל עושרו כך רוחב ליבו. הוזיל מכספו לעניים בצורה בלתי מוסברת, הוא פשוט אהב לתת מנכסיו כמה שיותר, לשמח את עניי העיר. הגיעה תקופה חדשה, והאיש התחיל לרדת לאט לאט מנכסיו, נפילה קטנה גררה אחריה נפילה נוספת, עד שנשאר נקי מנכסיו, ונשאר לו רק ביתו, והיטיו וכלי כסף וזהב. והשאלה הדהדה בכל העיר, מדוע הגיע לו עונש זה, הרי הוא נתן צדקה מעל ומעבר לכל דמיון? חשבו שזה איזשהו "הסתר פנים". ישבו ודנו בבית דין של וילנא, לחפש על מה מגיע לו עונש זה. הנו בדבר, והחליטו שהמזבזבז אל יבזבז יותר מחומש, והוא עבר על תקנה זו. אבל היהודי הזה המשיך הלאה לחלק ולחלק. ראו בית דין שבסוף יישאר ללא רכוש כלל, גזרו עליו שלא ייצא מביתו כלל - "מאסר בית", חשבו שבדרך זו ימנעו גישה אל העשיר, כי לא ימצאו אותו ברחובות. אבל גם זה לא עזר, עניי העיר לא התייאשו, וחיפשו דרכים איך לבקש ממנו נדבות. הם התחילו מתדפקים על חלונות הבית, ובאו אליו בשעות הלילה המאוחרות לבכות על עוניים, וליבו הרחב והרחום ריחם עליהם, עד שהגיע הלילה האחרון... ובחצות הלילה דפקו על חלונות ביתו שני עניים, ובתחנונים ביקשו אולי ימצא להם עוד משהו. חיפש, חיפש וחיפש, ולבסוף מצא כף זהב טהור, כף זהב שקיבל מחותנו ביום חתונתו. אבל כאן התחילה הבעיה, מה עושים? הרי בידו כף אחת ומולו עומדים שני עניים, למי לתת? חשב האיש, ובמחוזה העלה רעיון פשוט, שבר את הכף לשני חלקים, עני אחד קיבל את ידיה הכסף, והשני קיבל את הכף. - העניים מיהרו למכור את הזהב ולקבל תמורתו כסף לרווחת משפחותיהם. בבוקר לא היה בעה"ב בין החיים, זה היה לילו האחרון עלי אדמות. על סיפור זה, שעמו הסתיימה תעלומת חייו, החליטו רבני העיר לחרוט על מצבתו את המילים הבאות, "כפה פרשה לעני", זה הכף לעני האחד, "וידיה שילחה לאביון", זו הידיה

כלי עמוק והשמן היה מרובה, והמנחה היתה רוחשת בשמן ולכן גם היתה רכה.

שואל רבי אליהו לאפיאן, לכאורה מנחת מרחשת היתה רכה, ומנחת מחבת היתה קשה, מה עדיף? ודאי הרכה, א"כ מדוע בזמירות שבת אנו מזמרים "השומר שבת הבן עם הבת לקל ירצו כמנחה על מחבת", היה צריך להיות כמנחת מרחשת שהיא משובחת יותר? מסביר ר' אלה, למרות שמנחת מרחשת משובחת, שתיהן מרצות לפני הקב"ה במידה שווה, כי שניהם עשו כרצון ה' והביאו את מנחתם כראוי. וכן הדבר גם לגבי שמירת שבת, יש שתי כיתות של שומרי שבת. יש אחד שחוץ מאשר שמירת שבת כהלכתה, הוא גם מענג אותה במאכל ובמשתה, ויוצק לתוכם רוחניות, סעודותיו מטובלות בדברי תורה וכל היום עובר עליו בלימוד. לעומת זאת, ישנם כאלה שהשבת בשבילם היא "שב ואל תעשה". אמנם הוא שומר שבת כהלכתה, אבל השבת היא עול עבורו, הוא מחכה לרגע שהשבת תיגמר, ואין לו מושג מהו עונג שבת האמיתי. אמנם ודאי שקיום ושמירת שבת של הכת הראשונה היא רצויה לפני הקב"ה יותר, בכל זאת גם שמירת שבת של הכת השנייה רצויה לפני הקב"ה "כמנחה על מחבת", אפילו שהיא יבשה וקשה.

לפי זה, מוסיף תלמידו רבי שלום שבדרון ומסביר את ההמשך בזמירות שבת. "כל שומר שבת כדת מחללו הן הכשר חיבת קודש גורלו". הגמ' בחולין [י"ז:] מסבירה מהו אותו "חיבת קודש"? שגם עצים ולבונה, על אף שלא אוכלים אותם מקבלים טומאה, ואיך? חיבת הקודש, חביבות המצווה, מכשירה אותן לקבל טומאה. וזהו שאומר הפייטן "כל שומר שבת מחללו", אלו הנמנים על הכת השנייה, שאצלם שמירת שבת מתבטאת בזה שהם לא מחללים אותה, שובתים מכל מלאכה, נמנעים מלהדליק אור... אבל איזה מין שבת היא זאת בלי עונג שבת ובלי חדות השבת? האם יש ערך לשבת כזו? על כך מוסיף ואומר "הן הכשר חיבת קודש גורלו", "חיבת הקודש" מכשרתה להיות בעלת חשיבות וערך כמות שהיא.

"כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה" (ב - י"א)

מדוע שאור ודבש פסולים לעלות ע"ג המזבח, מסביר ה"כלי יקר", חמץ ושאור הם סמל הגאווה, ההתנשאות, ההתנפחות ורדיפת הכבוד, הדבש מסמל מתקנות והנאה גופנית, שני אלה פסולים למזבח. ומי שלומד תורה ונגוע ב"שאור" וב"דבש", תורתו היא שלא לשמה. אבל בכל זאת, הגמ' בפסחים [ג:] אומרת, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וזה שאמרה התורה "קרבת ראשית תקריבו אותם", רק בתחילת עבודתך, כשעדיין לא עבדת על מידותיך, תוכל לעבוד עם מידות אלו, אבל עליך להתאמץ לעקור אותן מליבך כדי שתגיע לתורה ועבודה לשמה.

בעל ה"שואל ומשיב" מביא את הרמב"ם בהלכות דעות [ב - ג:], שבכל המידות יש לילך בדרך המיצוע, מי שנטה לאחד מן הקצוות, עליו להטות אל הקצה האחר, עד שיוכל לבוא לידי השתוות ומיצוע. ענין זה רמז

בכתובים, "כל שאור וכל דבש", השאור והדבש מסמלים את שני הקצוות ואת שני ההפכים המנוגדים, זה מר זה מתוק. ולפיכך ציוותה התורה "לא תקטירו ממנו אשה לה", כי אין זה מהראוי לילך ולהטות לאחד מן הקצוות. "קרבת ראשית תקריבו אותם לה", היינו בתחילה, בטרם הרגיל עצמו האדם לילך בדרך האמצעית, רק אז יכול להטות עצמו לילך בדרך הקיצונית, אך גם זאת לפרק זמן מוגבל, עד שירגיל עצמו אל דרך המיצוע.

רבי יהודה צדקה פירש את הפסוק בדרך מקורית משלו. אדם צריך להתרחק לגמרי ממידת הכעס. - השאור רומז על פנים זעופות, פנים חמוצות. ה"דבש" מורה על מתיקות ועריבות. כל מי ששאפתו להיות אדם השלם, חייב לדעת מתי לאחוז במידה זו של "שאור" ולהזעיף ולהחמיץ פנים, ובעיקר כשנתקל בעוברי עבירה, ומתי להראות פנים שוחקות ומתק שפתיים. - אבל מי שהוא בבחינת "כל שאור", כולו חמוצות, שמזעיף פנים גם לשומרי תורה ומצוות, או שהוא בבחינת "כל דבש", כולו מתיקות לכולם, גם לעוזבי התורה ח"ו, עליו הכתוב אומר "לא תקריבו ממנו אשה לה".

"כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה" (ב - י"א)

על הפסוק [בראשית ח' - י"א] "ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה", דרשו חז"ל בעירובין [י"ה:], "אמרה יונה לפני הקב"ה: רבוננו של עולם, יהיו מזונותיו מרורין כזית בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ביד בשר ודם".

כותב בעל ה"עיון יעקב" שם, לא סתם השתמשה היונה במשל הזית לתיאור האופן שבו היא רוצה לקבל את מזונה, ובמשל הדבש לתיאור האופן ההפוך, כי זית כשר על גבי המזבח למנחות, ואילו דבש למדנו בפסוק שלפנינו שהוא ב"בל תקטירו".

"על כל קרבנך תקריב מלח" (ב - י"א)

במה זכה המלח שישתמשו בו בקרבנות שמקריבים לפני ה', מצאנו בזה טעמים רבים.

א. העולם כולו שלישי מדבר שלישי ישוב ושליש מים, עמד הים לפני הקב"ה ואמר לפניו, רבש"ע, במדבר ניתנה תורה, בישוב נבנה בית המקדש, אני מה תהא עלי? אמר לו, עתידין ישראל שיקריבו מלח על גבי המזבח. [אוצר המדרשים].

ב. כשעברו ישראל את ים סוף שמימיו מלוחים, אמר הים לפני הקב"ה, הלא אינך מקפח שכר כל בריה, מה שכרי? אמר לו הקב"ה, שלא יהיה שום קרבן נקרב בלעדיך. [שם].

ג. מדרך העולם, כאשר מגישים הבשר לפני המלך, מטעמים אותם במלח, וכך יאה לעשות בזמן שמקריבים הקרבן לפני מלכו של עולם. [רבינו בחיי].

ד. הגויים היו עובדים למאדים, ולכן היו מקפידים שהדם לא ילך לאיבוד, וכנגד זה ציוותה התורה שלא לעשות כך, אלא אדרבה, למלוח הבשר במלח, כדי להפריש הדם מן הבשר. [רמב"ם].

הגורסת כי חובה להשקיע באלו שאינם מוצלחים, ולתת לילדים המוכשרים מטבעם לפלס בעצמם את דרכם בחיים, בהסתמך על כישורונותיהם המולדים. גם ילד ממולח צריך מלח, ילד מוכשר צריך רב מעולה יותר וחריף יותר כדי ללמדו תורה, ובמקביל עליו לזכות לעידוד גדול ולהדרכה אמיתית בלימוד, כשבהתאם לכישורונותיו הברוכים הוא זוכה לרמת לימודים גבוהה יותר.

"ואם זבח שלמים קרבנו" (ג - א)

התרגום מתרגם, "ואם נכסת קודשיא". שואל בספר "ישרש יעקב", מדוע בכל הקרבנות מתרגם אונקלוס את הקרבן כשמו, עולה - עולתא, חטאת - חטאתה, אשם - אשמא, ולמה שינה בשלמים ותרגם נכסת קודשיא? אלא רמז יש כאן, שהאדם הטוב ומטיב עם האחרים וכולם נהנים ממנו, הוא בבחינת קדוש, שהרי בקרבן שלמים, לכל אחד חלק בהם, וכמו שכתב רש"י, שלמים - שיש בהם שלום למוזבח, שלום לכהנים ושלום לבעלים.

"נפש כי תחטא" (ד - ב)

הגמ' בברכות [י"ט] אומרת, תנא דבי רבי ישמעאל, אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום וכו' ודאי עשה תשובה. שואל הרונציבר, מהיכן ידע להגיד בוודאות גמורה שעשה תשובה, ועוד, למה דווקא "שעבר עבירה בלילה"? ותירץ, מסופר בגמ' שר' ישמעאל לא קיבל עליו את הדין "לא יקרא לאור הנר שמא יטה", ואמר "אני אקרא ולא אטה". ונכשל "וקרא והיטה", וכתב על פנקסו: אני ישמעאל בן אלישע קראתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה [שבת י"ב]. במאמר שלפנינו, התכוון ר' ישמעאל לעצמו, ורצה לומר שעשה תשובה מיד אחר שחטא בשוגג, ומכאן "תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום".

"נפש כי תחטא בשגגה" (ד - ב)

שואל בעל ה"שואל ומשיב", מה הטעם שהחוטא במזיד לא מביא קרבן על עצמו? ומתירץ, הרמב"ן מאריך בסיבה מדוע מביאים קרבנות, ותוכן דבריו, שבאמת היה ראוי שהחוטא ימות בגלל העבירה שעבר, ועצם הקרבת הבהמה היא ביטוי כנתינת נפש תחת נפש. ולכאורה, נפשו של אדם נשגבת יותר מנפש הבהמה, ואיזה תחליף יש בשחיטת הבהמה? ומתירץ, שיש הבדל בין חטא בשגגה לעבירה במזיד, שבעבירה בשוגג העבירה נעשתה מצד הנפש הבהמית ולא השכלית, ולכן יש באמת כח בבהמה לכפר, אבל כשעובר עבירה במזיד, ששיתף גם את מוחו וליבו ונפשו בחטא, באמת שם האדם לא יוכל להתכפר בנפש הבהמית.

"נפש כי תחטא בשגגה מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה" (ד - ב)

אם נפש נכשלת בחטא בשוגג, כותב האלשיך, הרי זה משום "ועשה מאחת מהנה", שעשה פעם עבירה במזיד. מי שלא עבר מעולם על עבירה במזיד, שומרים עליו מן השמים שלא יכשל בשוגג.

ה. ידוע שבכל דבר ודבר בבריאה יש צד רוחני, שבלעדיו אין קיום. וכשאדם מקריב קרבן, נפרד ונתנת החלק הרוחני ושב למקורו, ואילו החלק הגשמי נשרף על גבי המזבח, ועל ידי כך נתקן החלק הגשמי עצמו. הבריאה הגשמית נחלקה לארבעה, מדבר, חי, צומח ודומם. בהקרבת הקרבן נתקן החלק הגשמי על ארבעת אופניו: הקרבן עצמו הוא ה"חי". המנחה, הנסכים ועצי המערכה הם ה"צומח". הכהן המקריב את הקרבן הוא ה"מדבר". לכן ציוותה התורה "על כל קרבנך תקריב מלח", וזהו ה"דומם". [רבי דוד טעביל בספרו "בית דוד"].

ו. באה התורה להשמיענו, שלא יפול אדם לידי ייאוש ויאמר: כיון שחטאתי, שוב אין לי תקנה, אלא כשם שמלח קיים לעולם, כך כפרה קיימת לעולם. [פענח רוא].

ז. ה' יתברך כרת ברית עם המלח, כי כל מוהות המלח היא רק לתת טעם באחרים, ולבדו אינו ערב לחיך. וזו גם עיקר עבודתנו בעולם הזה, שיתן כל אחד משלו לאחר, ולהיטיב לזולתו ללא טובת הנאה. [רבי ישראל מטשורטקוב ישמח ישראל, ט"ו בשבט תרפ"ד]

ח. למלח יש מעלה מיוחדת שלא קיימת בשאר המאכלים - לעולם אינו מתקלקל או מסריח בגלל חום או קור. ונראה שהסיבה לכך היא, משום שכל יצור שברא הקב"ה, פועל רק לטובתו. לא כן המלח, שבעצמו אינו ראוי לכלום, וכל מגמתו היא רק לתקן מאכלים אחרים, וכן להועיל להם שלא יסריחו וירקיבו. [רבי ישראל מטשורטקוב - ילקוט מאיש לרעהו]

"וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלוקיך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח" (ב - א)

שלוש פעמים מוזכרת המילה "מלח" בפסוק זה, כותב רבי שלמה הכהן מוילנא, לרמז על שלושה מקומות בהם נותנים מלח במקדש, וכמו שהגמ' אומרת במנחות [כ"א]: א. בלשכת המלח, שם מלחו את עורות הקדשים. ב. על גבי הכבש, שם מלחו את האיברים. ג. בראשו של המזבח, שם מולחים הקומץ, הלבונה והקטורת.

תוספות במסכת ברכות [מ: ד"ה הבא מלח] כותב, "רבי מנחם היה מדקדק מאוד להביא מלח על השולחן, כדאיתא במדרש, כשישראל יושבין על השולחן וממתנינים זה את זה עד שיטלו את ידיהם והן בלא מצוות, השטן מקטרט עליהם, וברית מלח מגין עליהם". וכן פסק השו"ע [סימן קס"ו סעיף ה'] , מצוה להניח מלח על השולחן, כי הוא דומה למוזבח, והאכילה דומה לקרבן, וכתוב "על כל קרבנך תקריב מלח", והובא ב"באר היטב" בשם המקובלים, שיטבול פרוסת המוציא במלח שלוש פעמים. ה"חתם סופר" היה נוהג שבלייל שבת לא היה טובל את החלה במלח, כי הטעם שמטבילים במלח, כי "על כל קרבנך תקריב מלח", ובליל שבת לא היתה הקטרה, אלא רק עולת שבת בשבתו.

מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח" (ב - א)

בכל הקרבנות ישנו ציווי להוסיף מלח, ובתוספתא שנינו, שגם אם המנחה עצמה היא מלח, יש להקריב אותה בתוספת מלח. בספר "המאור הגדול" מובא, שמדין זה למד רבי שלמה זלמן אויערבאך, שיש להשקיע עמל, ולטפח גם ילדים מוכשרים ומחוננים, בניגוד לתפיסת העולם המקובלת,

הגמ' בביצה [ט:ז] מספרת על עיוור שהיה מסדר את הברייתות לפני שמואל. יום אחד, ראה אותו שמואל עצוב. שאל אותו מדוע, אמר לו, ששכח לעשות עירוב תבשילין. אמר לו שמואל, אני עשיתי עירוב בשביל כל בני העיר, ואתה יכול לסמוך על זה. בשנה אחרת ראה אותו שוב עצוב, ואמר לו שהוא שכח לעשות עירוב תבשילין. אמר לו שמואל, אם כך, עכשיו אתה כבר נקרא פושע, ואינך יכול לסמוך על העירוב שעשיתי, כי אין בדעתי לכלול את המזידיים והפושעים.

לומדים מכאן בעלי המוסר, שאחרי שעבר עבירה פעמיים בשוגג, ואפילו לאחר שנה, נחשב שעבר את העבירה במזיד. אנו אומרים בתפילת שמו"ע "סלח לנו אבינו כי חטאנו, מחל לנו מלכנו כי פשענו". שואל רבי יהונתן אייבשיץ, מה ההבדל בין "אבינו" ל"מלכנו", ובין "סלח לנו" ו"מחל לנו", ובין "חטא" ו"פשע"? ומסביר, כאשר אדם חוטא פעם אחת בשוגג, עדיין הקב"ה אבא, ומאבא אפשר לבקש סליחה, ואבא מוכן לסלוח ולמחוק את המעשה כאילו לא נעשה. אבל כאשר אדם שב ועושה את אותו מעשה יותר מפעם אחת, זה כבר נהיה מזיד. אם הוא "בן", זה כבר בן סורר ומורה ודינו מיתה, אבל אצל עבד אין דין סורר ומורה, עבד שמרד, נותנים לו מלקות והוא מפסיק למרוד. לכן כאשר אדם נהיה פושע ומזיד, אומרים לו כי הוא לא נחשב כבן אלא כעבד. "סלח לנו", מחק את חטאינו לגמרי "אבינו" כי חטאנו, זה עדיין בגדר שוגג, אבל "מחל לנו מלכנו כי פשענו", כי כאשר אני נעשה עבד ואתה מלך, מלך כבר לא סולח לגמרי אלא מוחל.

"אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם" (ד - ג)

מי שהוא מנהיג וגדול, כותב ה"שואל ומשיב", צריך להזהר שלא יכשל אפילו בחטא של שוגג, כי העם יחטא על חשבון זה במזיד. ודבר זה רמוז בפסוק, "אם הכהן המשיח יחטא" - בשוגג - "לאשמת העם", זה יגרום שהעם יחטא במזיד.

ה"משך חכמה" מסביר, ששגגת כהן, עולה זדון אצל העם, ושם שמים מתחלל, כי יאמרו שעשה בזדון ולא בשגגה, כי דרך האנשים להגדיל ולנפח את חומרת מעשיו של השני, ובוודאי כאשר מדובר באדם גדול כמו הכהן הגדול. לכן נאמר אצלו "ונתן וכו' על קרנות מזבח קטורת הסמים", שבזה נכללת הכפרה על חטא לשון הרע שהוא גרם לה, ועל חטא זה מכפר הקטורת, כמו שהגמ' בזבחים [פ"ה:] אומרת, 'בוא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי.

וכן כתב המלבי"ם, על חטא שחטא כהן משיח, הוא מביא אותו קרבן שמביא הציבור - "ואם כל עדת ישראל ישגו", ומקריב אותו באותה הדרך שמקריב הציבור, ומדוע? שבכהן משיח, עיני העם נשואות אליו, ולכן חטאו שקול כחטאת הציבור כולו. אבל אם הכהן המשיח נכשל בחטא של עבודה זרה, אינו מביא אלא אותו קרבן שמקריב היחיד, ומדוע? כי כשכהן נכשל בעבודה זרה, ואפילו בשוגג, הוא נפסל ואסור לו לשמש עוד ככהן, וזוהי הלכה מפורשת ברמב"ם הלכות ביאת הקודש, ומכיון שהוא כבר לא כהן, הוא מביא קרבן של יחיד.

"אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה" (ד - ג)

הגמ' בעבודה זרה [ד:] אומרת, לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. - לא דוד ראו לאותו מעשה (בת שבע) ולא ישראל ראויים לאותו מעשה (חטא העגל), אלא למה עשו? לומר לך שאם חטא יחיד, אומרים לו כלך אצל יחיד (דוד), ואם חטאו ציבור, אומרים להם לכו אצל ציבור. רמז לכך מצא רבי אברהם אחי הגר"א בפסוק שלפנינו, "אם הכהן" זה אהרן הכהן בחטא העגל, "המשיח" זה דוד משיח ה', "יחטא", כיצד באו לידי חטאם גדולים אלו, "לאשמת העם", כדי להורות לעם, לציבור וליחיד, דרכי תשובה.

ובאותו עניין שואל אחי המהר"ל ב"ספר החיים", מדוע כאשר דוד חטא, הוא עשה תשובה והתכפר לו, ואילו כאשר שאול חטא, לא התקבלה תשובתו והעבירו אותו מהמלכות? והתשובה, דוד חטא בחטא השייך לכולם, ולכן אף אם הוא חטא, עדיין אחרים שומרים על איסורים אלו, ולכן התקבלה תשובתו של דוד. אבל שאול חטא במצווה של המלך, מצוות מחיית עמלק, ואם הוא לא מחה, הרי אין מי שיכול לעשות את זה במקומו, וא"כ המצווה התבטלה לגמרי, ולכן לא נתקבלה תשובתו.

אומר ה"דברי שאול", דבר זה נרמז בפסוק "אם הכהן המשיח יחטא" בחטא של "אשמת העם", אם זה חטא של כל העם, כמו אצל דוד, אז "והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה" לחטאת" וה' יסלח לו. אבל אם זה לא אשמת העם, אלא אשמת המלך בלבד, על זה ה' לא יכול לסלוח, ועל כך יעבירו אותו מהמלכות.

"ואם כל עדת ישראל ישגו וכו' ושחט את הפר לפני ה'" (ד - י"ג - ט"ו)

"ושחט את הפר לפני ה'" ר"ת אליהו, רמז שאליהו ישחט פר - לפני ה' בהר הכרמל, על שחטאו כל עדת בני ישראל, ואז יתקדש שם שמים ויענו "ה' הוא האלוקים".

"אשר נשיא יחטא" (ד - כ"ב)

לא כתוב "אם נשיא יחטא", אלא "אשר נשיא יחטא", לשון וודאי. הגר"א מוילנא בפירושו על ספר יונה [ג - ו] כותב, אנשים גדולים אינם מוכנים כל כך לעשות תשובה, מחמת רוב גאוותם ועידונם, כמו שכתוב "אשר נשיא יחטא" - שמוכן לכך.

ודרשי רשומות רמזו "אשר נשיא יחטא" ר"ת אני, החטאים של הנשיא, מקורם בראש של גאוה, של אני ואפסי עוד.

"אשר נשיא יחטא" (ד - כ"ב)

הגמ' בהוריות [ז:] אומרת, אמר רבי יוחנן בן זכאי, אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו. שואל רבי ישראל סלנטר, מה זכות היא לדור אם הנשיא מביא קרבן על שגגתו, עד שאמרו על זה "אשרי הדור"? ומסביר, בדרך כלל אדם לא רואה במעשיו דברים חריגים, ותמיד ימצא למצוא על עצמו נקודות זכות, ולכן צריך האדם שחבריו יעמידו אותו על טעותו. אבל מנשיא, אנשים חוששים, וקיים ספק אם יעמידו אותו על

טעותו, ולכן, אם בכל זאת מביא הנשיא קרבן על חטאו, זוהי ראייה שהדור לא החניף לו ולא נשא פניו ואמר לו שהוא חטא, וא"כ, יפה להגיד על אותו דור "אשרי הדור".

ובדרך שונה הסביר ה"אמרי אמת" מהו אותו "אשרי הדור", וכי לא היה יותר ראוי שהנשיא לא יחטא וממילא לא יצטרך להביא קרבן על חטאו? ומתריץ, יכול להיות שבא לרמוז על דוד המלך, מנהיג הדור ונשיאו, שנכשל ועשה תשובה, והגמ' בעבודה זרה [ד:]: אומרת, כי לא היה ראוי דוד לאותו חטא, אלא שמן השמים גרמו לו שיחטא בעל כורחו, כדי שבמעשהו יפתח פתח לחוזרים בתשובה. וא"כ, על כזה נשיא ודאי צריך לומר "אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו", כי בזכותו ומכוחו הרבה אנשים עושים תשובה, שהרי הוא זה שפותח להם פתח לתשובה.

"אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" (ד - כ"ב)

שואל ה"דברי יואל" מסאטמר, המילים "ועשה אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה" מיותרות לכאורה, שהרי אם הנשיא חטא, ודאי שעשה דבר אסור? ועוד שאלה, למה התורה מכנה את החטא "מצוות"? ומתריץ, היצר הרע לא בא לאדם במישרין ואומר לו חטא, אלא מסמא את עיניו ומפתחו שהוא מצווה, ובאמת היא עבירה גדולה. ובוודאי גם לנשיא בישראל בוודאי שלא יפתחו מיד לעבירה, אלא דרכו לבוא בעקיפין ולסמוות את עיניו שיחשוב על עבירה שהיא מצווה. וזה הפירוש "ועשה אחת מכל מצוות ה'", כלומר, הוא טועה בדעתו וחושב כי מצווה הוא עושה, אבל האמת היא "אשר לא תעשינה", מצווה כזו אסור לעשותה, כי היא באמת עבירה.

ומילתא דבדיחותא בענין זה. אחד נכנס בטעות לבית כנסת רפורמי, וראה על כותל המזרח שלט המכריז "ולתלמוד תורה כנגד כולם". מיד שאל, מה לכם ולתלמוד תורה? ועוד בהכרזה שכזו. ענו לו, אצלנו קוראים את השלט משמאל לימין, כמו באנגלית, ומה שכתוב כאן זה: כולם כנגד תורה ותלמוד.

"אשר נשיא יחטא וכו' והביא את קרבנו" (ד - כ"ב - כ"ג)

כתוב ב"בעל הטורים", נאמר בקרבן נשיא ריבוי "את" - "והביא את קרבנו", לומר שיביא קרבן שמן וגדול, לפי שבכל יום אוכל פטומות, ולא יהא שולחנו מלא ושולחן רבו ריקם. הגמ' בשבת [י"ב]: אומרת, רבי ישמעאל בן אלישע קרא והיטה, וכתב על פנקסו, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה. מהו "שמינה"? אלא, כיון שר' ישמעאל היה כהן גדול, שנאמר גדלוהו משל אחיו [ויג' י"ח] ונוהג בגדולה ואוכל בהמות מפותמות, ועל כן, כאשר נצרך הוא להביא חטאת, עליו להביא שמינה שלא יהא שולחנו מלא ושולחן רבו ריקם.

"ושחט אותו במקום אשר ישחט את העולה" (ד - כ"ד)

מדוע שחטו את החטאת במקום ששוחטים את העולה מבאר החיד"א בשם רבנו אפרים המובא בכתב יד, שהדבר נעשה "שלא להלכין פני

חוטא ברבים", כי אם היו שוחטים את החטאת במקום אחר, היו יודעים כולם שחטא [עיין ברש"י סוטה ל"ב. ד"ה שהרי].

"ושחט אותו במקום אשר ישחט את העולה" (ד - כ"ד)

בפשטות פסוק זה מורה על מיקום שחיטת החטאת, אבל רבי חיים מיכאל דוב ווייסמנדל זצ"ל (פרדס חמד. לקמן ו, יח), ביאר פסוק זה על דרך הדרוש וכן כתב רבי יהודה אריה אלתר זצ"ל בספרו "ארי במסתרים", כי אין זו הוראה גרידא היכן המיקום בו שוחטים את החטאת, אלא באה התורה כמתאוננת ואומרת לו לאדם בתביעה ובתוכחת מוסתרת: ראה והבט אל מצבך. הלא במקום להביא חטאת, היית יכול להביא עולה נדבה לה'. וכי לא היה יותר יפה להביא עולת נדבה ...

"ואם נפש אחת תחטא" (ד - כ"ה)

כל דבר הנעקר משרשו, מקבל טומאה, וכשהוא מחובר לשורש אינו מקבל טומאה. כך הדבר בגידולי קרקע, בזרעים ובנטיעות, כל זמן שלא קצצם, תלשם או קצרם, אינם מקבלים טומאה, וכן מים אינם מקבלים טומאה אם הם מחוברים למעינים. וכך הדבר באנשים, אם הם באחדות האחד עם השני, הטומאה לא שולטת בהם, אבל "אם נפש אחת תחטא", נפש בודדה ויחידה בלי קשר וחיבור עם העם, עלולה לבוא לידי עבירה.

"והביא קרבנו שעירת עיזים תמימה וכו' וכיפר עליו הכהן ונסלח לו" (ד - כ"ה - ל"א)

רבי יהושע לייב דיסקין מדייק דיוק נפלא. – בפסוק זה לגבי שעירת עיזים, כתוב רק "וכפר עליו הכהן ונסלח לו", ולא כתוב "מחטאתו" כמו שכתוב לגבי חטאת שמביא נשיא [ד - כ"ו] "וכפר עליו הכהן מחטאתו ונסלח לו". וכן יחיד שמביא כבש [ד - ל"ה] כתוב "וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא", וכן גם בחטאת של שמיעת הקול [ה - י] "וכיפר עליו מחטאתו". כך גם במביא שתי תורים או בני יונה [ה - י], וכן במביא עשירית האיפה [ה - י"ג]. המקום היחיד שבו לא כתוב "מחטאתו" או "על חטאתו", הוא בפסוק זה, לגבי מביא קרבן שעירת עיזים, ומדוע? ותירץ, הגמ' בסוטה [ל"ב]: אומרת, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה תקנו תפילה בלחש, כדי שלא לבייש את עוברי עבירה (המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם [רש"י]), שהרי לא חילק הכתוב מקום בין חטאת לעולה (לא קבעו לשחיטת חטאת מקום בפני עצמו, שלא יבינו שהיא חטאת, ומתבייש).

מקשה הגמ', ולא? והרי יש סימנים אחרים שעל פיהם ניתן לדעת שזהו קרבן חטאת, שהרי יש חילוק במתן הדמים, דם חטאת למעלה ואילו דם עולה למטה? מתרצת הגמ', חילוק זה רק הכהן יודע עליו ולא שאר העולם, ולכך אין מתבייש מכך. עוד מקשה הגמ', הרי החטאת באה מנקבה והעולה הוא זכר, ועל פי זה יכירו שזה חטאת? מתרצת הגמ', שנקבותה של בהמת החטאת מכוסה היא באליה (בזנב) ושוב לא יכירו.

חזרת הגמרא ושואלת, בשלמא בכבשה אפשר לתרץ כך, כי יש לה אליה, אבל מה נאמר במביא שעירה, שאין לה זנב וניכר שהיא נקבה, ושוב ידעו

זהו חטאת ויתבייש? עונה הגמ', מי שמביא שעירה גורם לעצמו בושה, שהרי יכול להביא כבישה.

שואלת שוב הגמ', ומה נאמר על חטאת של עבודת כוכבים, שמן הדין חייב להביא דווקא שעירה, וא"כ יתבייש? עונה הגמ', בעבודת כוכבים אכן הטילה עליו התורה את הבושה, כדי שתהיה לו כפרה מעונש גדול שכזה. וא"כ יוצא, שאדם שהביא שעירה לחטאת שאינה על עבודת כוכבים, למרות שיכול היה להביא כשבה ואז אף אחד לא היה מרגיש בחטאו, וא"כ הוא רוצה שתהיה לו כפרה, שהרי אמרו חז"ל [ברכות י"ב] כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו, מוחלים לו על כל עוונותיו. וא"כ, אדם זה, עוד לפני הקרבת הקרבן, כבר נמחל לו על העוון שבגללו התחייב להביא חטאת, ולכן לא כתבה על זה התורה "מחטאתו", כי החטא כבר כופר ואין לו חטא.

"ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה וכו' אם לוא יגיד ונשא עונו" (ה - א)

כתב הרקנטי, שמא יחשוב הכובש עדותו, מי יודע, מי מכיר בכך. לכן נאמר "והוא עד", הקב"ה הוא העד, ע"פ הפסוק [ישעיה מ"ב] "אני ה' הוא שמי".

"ונפש כי תחטא וכו' אם לוא יגיד ונשא עונו" (ה - א)

תיבת "לוא" שנאמרה כאן יכולה להתפרש בשני אופנים, גם כ"ל"ו וגם כ"לא". גם "ונשא עונו" יכול להתפרש בשני אופנים, גם כשהאדם עצמו ישא עונו ויתחייב עליו, וגם שהקב"ה ישא עונו ויכפר עליו (כמו נושא עוון). ואמנם זה תלוי בזה, "אם לו יגיד", אם האדם מתוודה על חטאו, ומודה ועוזב, אז הקב"ה "נשא עונו" (שהרי תיבת לו נאמרת כלפי הקב"ה). אבל "אם לא יגיד" האדם את חטאו ולא יתוודה, הרי שהאדם עצמו "נושא עונו".

בספר "גלילי זהב" כתב, כתוב לו ולא, רמז לגמ' בשבת [י"ד:] שאומרת, כל מי שאפשר לו למחות ואינו מוחה, נתפס עליהם. אבל זה רק כשיודע שדבריו נשמעים, כי הגמ' [יבמות ס"ה:] אומרת, כשם שמצווה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על האדם שלא לומר דבר שאינו נשמע. אם כן, בכל מצב ובכל זמן, צריך אדם להתבונן היטב אם להגיד או לבלום את פיו, ועל זה הגמ' [ברכות ס"ג:] אומרת, אם ראית דור שהתורה חביבה עליו, פור, דהיינו, תלמד תורה ברבים ואל תחשוש שתפסיד מזה, שנאמר [משלי י"א - כ"ד] "יש מפזר ונוסף עוד", שלא רק שאינו מפסיד, אלא שהוא מוסיף עוד. ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו, כנס, דהיינו תלמד לעצמך ואל תלמד לאחרים, כי בזה אתה מבזה את התורה. ולכן כתוב לו בו' "לו יגיד" בחיוב, וכתוב באלף, שיש זמנים שלא יגיד, כשיודע שלא ישמעו לו.

מסופר על רבי אייזל חריף, שהלך לגביר גדול שהיה גם קמצן, וישב אצלו ושתק. שאל אותו הגביר, מדוע אתה שותק? ענה לו, מצבם של עניי העיר הוא בכי רע, ואני מבקר אצל בעלי הבתים לגבות מעות חטים, ואני מוכיח אותם במילים חריפות על שאננותם, וידעתי שלא תקבל תוכחה ממני,

וחשבת, הרי חז"ל אמרו [יבמות ס"ה:], כשם שמצווה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע, וכאן אוכל לקיים מצוה זו, שלא לומר דבר שלא נשמע, נכנסתי ושתקתי... הגביר הבין את הרמז, ונתן לרב נדבה הגונה.

"או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וכו' ונעלם ממנו והוא טמא ואשם או כי יגע בטמאת אדם לכל טמאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם" (ה - ב - ג)

בפסוקים אלה כתוב פעמיים "נעלם", והגמ' בשבועות [י"ד:] דורשת, שבאה התורה לחייב על העלם טומאה (ששכח שהדבר טמא) ועל העלם המקדש (ששכח שנמצא במקדש). שואל הרב אלישיב בספר "דברי אנדה", הדבר תמוה לכאורה, היתכן?! אדם עומד בבית המקדש שכל כולו קדושה וטהרה, וכמה וכמה גדרים הוקבעו לפני שנכנס אל הקודש, וכשכבר נכנס, מה נהדר היה המראה, אפשר היה למשיש קדושה מלוא חופניים. והנה, עומד שם אדם, ושוכח בכלל שהוא נמצא במקום קדוש? אלא אומר הרב אלישיב, הסיבה היא ההרגל, עד כדי כך גדול כוחו של ההרגל, שההימצאות בבית המקדש או בבית המדרש אינה עושה עליו שום רושם, והוא מרגיש כאילו הוא נמצא בביתו הפרטי, וכמו שהגמ' בסנהדרין [כ"ב:] אומרת, "למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ? בתחילה דומה לקיתון של זהב, סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף, נהנה ממנו, דומה לקיתון של חרס, כיון שששבר שוב אין לו תקנה". כך הוא בכל דבר שבקדושה, אם האדם אינו מתאמץ להרגיש את מקום המקדש וקדושתו, אחרי מספר פעמים המקום יראה אצלו כביתו הפרטי. זו היתה בקשתו של דוד המלך "שבת בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו". כלומר, על ידי "שבת בבית ה' כל ימי חיי", שאהיה כל כך הרבה זמן בבית ה', עלול להיחלש ההרגשה שלי שאני נמצא בבית ה', ולכן אני מבקש "ולבקר בהיכלו", שלא אתרגל לשהותי שם, ובכל פעם ארגיש כאילו זה הביקור הראשון שלי בבית ה'.

"יקריב אותו לרצונו לפני ה'" (א - ג)

במדרש רבה (ג - ה), מובא מעשה בשור שמשכחו להקריב ולא נמשך, והוציאו מחט ממנו, ונתברר שהיה בעל מום, ולכן סירב ולא הצליחו למשכו להקריב. בספר "פנינים יקרים" דייק זאת מהאמור בפסוק זכר תמים יקריבנו, וקשה מהיכן נדע לפני השחיטה שבהמה זו תמימה ולא בעלת מום, אולי יש לה מום פנימי שאינו נראה? ועל זה אמר הכתוב 'יקריב אותו לרצונו', הסימן שהוא תמים - אם מקריבים אותו לרצונו - שנמשך ואינו מסרב להימשך, אז סימן שהוא תמים.

"או נפש כי תשבע לבטא בשפתיים להרע או להיטיב וכו' ונעלם ממנו וכו' והביא אשמו" (ה - ד - ו)

ונפש כי תשבע "להרע" לעצמו "או להיטיב" לאחרים, כגון אוכל ושלא אוכל או אישן ולא אישן, ונעלם ממנו, ועבר על שבועתו כל אלה בקרבן. [רש"י]

שהגמ' בעירובין [מ"א:] אומרת, שלושה אין רואין פני גיהנום, ואחד מהם דקדוקי עניות. ולכן, כאשר אין משיגה ידו, שהוא כזה עני בכל דקדוקי העניות "ונסלח לו", נגמרת הכפרה על ידי עניותו.

"והביא את אשמו וכו' כשבה או שעירת עיזים לחטאת וכפר עליו הכהן מחטאתו" (ה - ו)

שואל החיד"א, מדוע לגבי קרבן עשיר לא כתוב "ונסלח לו", ואילו לגבי קרבן החטאת שהעני מביא שתי תורים או בני יונה או בדלי דלות עשירית האיפה, מוסיפה התורה [ה - יג] "וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא ונסלח לו", מהי אותה הוספה? ומתריץ, אצל קרבן עני, טרחה התורה להדגיש שכשהוא מביא תורים או בני יונה או עשירית האיפה, הוא מתכפר ונסלח לו לגמרי, שהיינו יכולים לחשוב בטעות, כיון שלא הביא קרבן מבהמה, מועיל לו רק כשהוא עדיין עני, אבל אם לאחר הבאת הקרבן הוא התעשר, יצטרך להשלים מה שהחסיר כדי שכפרתו תושלם, לכן מדגישה התורה "ונסלח לו", סליחה מוחלטת.

"ואם לא תגיע ידו" (ה - ז)

בספר "לחם לפי הטף" כתוב: התורה נותנת אפשרויות שונות להקריב, העשיר מביא פר והעני מביא מנחה. עשיר בגימטריה חמש מאות שמונים, עני בגימטריה מאה שלושים. ההבדל ביניהם הוא ארבע מאות חמישים שהוא בגימטריה "תן", שזה ההבדל בין עשיר לעני. שהעשיר יכול יותר לתת ואם הוא לא נותן, מתקיים הפסוק [משלי כ"ב - ב] "עשיר ורש נפגשו עושה ה' כולם", ואומר המדרש, כי כאשר העשיר והעני נפגשים, והעני מבקש מהעשיר "תן לי" והעשיר אינו נותן לו, אז מי שעשה אותו עני יכול לעשותו עשיר, וכן הפוך. כי כל היתרון של העשיר על העני זה "תן", ואם אינו רוצה לתת, הקב"ה יכול לקחת ממנו את העשירות, כי העשירות ניתנת לאדם כדי שיעשה צדקה וחסד עם האחרים.

רעיון נוסף באותו ענין כתוב ה"לחם לפי הטף", לפני האותיות "כסף", באות אותיות "עני", כלומר למפרע הוא עני. שהרי חז"ל אומרים, למי שיש מנה רוצה מאתיים, ומי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות. כשיש לאדם רק מנה, אז חסרה לו מנה, ואילו כשיש לו מאתיים כבר חסרים לו מאתיים. כלומר, הוא נהיה יותר עני, ככל שהוא משיג יותר כסף, כך הוא נהיה יותר עני מלמפרע, וזה רמוז בכך שאותיות עני באות לפני כסף.

ומעניין לעניין באותו ענין יש אומרים על הנאמר בגמרא [ב"ב צ"ב] "בתר עניא אזלא עניותא", שהעניות הולכת אחרי העני, שאם נותנים לעני את מה שיש לאחר אותיות עני, כלומר כסף, אזלא עניותא, העניות הולכת, שהוא כבר לא עני. ויש אומרים, על פי מילוי אותיות המילה עני - "ע"יין = שבעים, "נ"ון - חמישים ושיש, "י"וד = עשר = סה"כ מאה שלושים ושיש, זה עוני. כלומר, גם המילוי של העני זה עני, בתר עניא אזלא עניותא.

בספר "יגדיל תורה" מובא, סיפרו לאדמו"ר ה"אמרי אמת" מגור שרופא ביקר אצל האדמו"ר רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצא, ואמר לו שאם לא יאכל, חייו נתונים בסכנה, אבל הוא מסרב לשמוע, ואולי אתם תוכלו לשכנעו. מיד לקח עגלה, ונסע לאוסטרובצא. שאל אותו ה"אמרי אמת", מדוע אתה לא אוכל, הרי זה טוב מאוד לאכול. שאל אותו הרבי מאוסטרובצא, איפה כתוב שטוב לאכול? ענה לו ה"אמרי אמת", הרי כתוב בתורה לגבי אדם שנשבע "להרע או להיטיב", ודרשו חז"ל "להרע" שלא אוכל, "להיטיב" שאוכל, רואים שלאכול דבר טוב הוא. מיד אמר הרבי מאוסטרובצא "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לשמוע בקול חכמים" ואכל דבר מה.

וידועים דברי החוזה מלובלין שאמר, שמהפסוק כאן רואים, מזה שדרשו "להיטיב" שאוכל, רואים שאפשר להתעלות גם ע"י אכילה לשם שמים ולא ע"י סיגופים, שאם התורה קוראת לאוכל "להיטיב", סימן שאפשר להיטיב בדרך זו. וכן פירש ה"אזהב ישראל" מאפמטא את הפסוק בירמיהו [ד - כ"ב] "חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו". רצונם לקנות שלימות עם מידת "להרע" שלא יאכלו, וע"י סיגופים ותעניות הם רוצים לקנות השלימות, אבל "להיטיב לא ידעו", להיטיב שיאכלו וע"י זה יקנו שלימות, זה לא ידעו.

כעין זה כתב הט"ז [אבן העזר סימן כ"ה ס"ק א'] על מה שכתב הרמב"ם על הפסוק במשלי [ג - ה] "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך", מי שאוכל ושותה ומעדין נפשו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת השי"ת, יש לו שכר כמו שמתענה. וכתב הט"ז: לדברים אלו יש אסמכתא בכתוב [תהילים קכ"ז - ב] "שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא". יש תלמידי חכמים המנדדים שינה מעיניהם, ועוסקים בתורה הרבה. ויש תלמידי חכמים שישנים הרבה, כדי שיהיה להם כח וזריזות לב לעסוק בתורה, ויוכלו ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשתי שעות. ובוודאי שניהם יש להם שכר בשווה, לכן אומר "שוא לכם", בחינם לכם שאתם מצטערים ו"משכימי קום", ומשכימים בבוקר ו"מאחרי שבת" בלילה וממעטים שנתכם, זה בחינם. והטעם, כי "כן יתן לידידו שנא", פירושו, מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה, נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו מי שממעט בשינה ומצער עצמו, כי הכל הולך אחרי המחשבה.

מסופר, ששאלו את רבי שלמה גנצפריד, מחבר ה"קיצור שולחן ערוך", איך זכה שספרו התקבל בכל תפוצות ישראל? ענה תשובה מדהימה, היות ואני ישן מידי לילה שמונה שעות, לכן כשישבתני לכתוב את הספר, היה זה בצלילות הדעת והמח, ויכולתי לכתוב דברים ברורים השווים לכל נפש.

"והביא את אשמו לה' על חטאתו וכו' וכפר עליו הכהן מחטאתו" (ה - ו)

בעשירות לא כתוב "ונסלח לו", רק בדלות להלן [פסוקי'] ובדלי דלות [פסוק י"ג]. והביאור בזה כתב ה"משך חכמה", כי בקרבנו של העני עיקר הכפרה היא העניות, שכל מי שרואה דקדוקי עניות, אינו רואה פני גיהנום, וכמו

"ואם לא תגיע ידו די שה והביא וכו' שתי תורים וכו' אחד לחטאת ואחד לעולה" (ה - ז)

בספר "פענת רזא" כותב, שואלים העולם, למה העני מביא שתי תורים, והעשיר רק קרבן אחד, ולמה אחד לחטאת ואחד לעולה? ההסבר הוא, שבקרבן עשיר יש חלק לגבוה, האימורים (החלב, הכליות ויותרת הכבד), ובכבשים גם האליה, וחלק להדיט (הבשר והעור). אבל קרבן עני שהוא עוף ואין בו אימורים, אם יביאו רק חטאת, לא יהיה בו בכלל חלק לגבוה, שהרי "חטאת העוף אין למזבח אלא דמה", ואם יביא עולה לבד, הרי כולה כליל ואין בה חלק לכהנים, לכן צריך להביא חטאת ועולה.

הסבר נוסף כותב שם, עני שבא אל בית המקדש עם תור, ורואה את העשיר עומד עם בהמה, הוא מהרהר, והוא מלא תרעומת על גורלו הדל, האם גם בבית המקדש יש עדיפות לעשיר על עני, והרי שניהם חטאו בשווה, ולמה יעדיפו את קרבן העשיר על העני? ולכן העני צריך גם קרבן עולה שמכפרת על הרהורי הלב. ולפי זה הוא מסביר מדוע בדלי דלות די לעני בקרבן אחד, במנחה, כי התרעומת ישנה רק כאשר הוא לא רחוק הרבה מדרגת העשיר, ואז מתחילה הקנאה והרהורי הלב, אבל בדלי דלות לעני מרוד, עני שבעניים, מגודל שפלותו הוא לא מקנא בכלל, הוא אפילו לא מעיז להשתוות לעשיר, ושמה בחלקו הירוד, ולעצם החטא די לו בקרבן אחד.

"ומלק את ראשו ממוול ערפו" (ה - ה)

מדוע מולקים את העוף ולא שוחטים אותו, כתב בעל החינוך - בדבר המליקה הנעשית ביד הכהן בחטאת העוף, שהוא קרבן של עני רמז שימהר כל אדם בתכלית המהירות צרכו של עני, ועל כן אינו צריך קרבנו שחיטה, שלא יצטרך הכהן לחזר אחר הסכין לבדקו, ומתבטל העני שם ממלאכתו בינתיים. גם להפליג המהירות אמר שיתחיל ממוול ערפו, כי הוא המוכן אל ידו ולא יצטרך להפך הצוואר אל צד הסימנים.

"והביאה אל הכהן וקמץ וקמץ הכהן ממנה" (ה - ו)

מסופר, שבחנתות הגאון רבי אלעזר מפולטוסק, חתנו של בעל "החות דעת", כתב לו אחד מחבריו ברכה: "וקמץ ממנה הכהן". והכוונה לגמ' בברכות [ה], שבארץ ישאל כשאדם מתחתן, היו שואלים אותו מצא או מוצא? האם אתה בבחינת מצא, כמו שכתוב "מצא אשה מצא טוב" [משלי י"ה - כ"ב], או מוצא, וכמו שכתוב בקהלת [ז - כ"ו] "ומוצא אני מר ממוות את האשה". הרי אומר, ההבדל הוא בניקוד האות מ', האם מנקדים בקמץ או בחולם. לכן ברך אותו "וקמץ ממנה הכהן", שזה יהיה אצלו בבחינת מצא בקמץ ולא בחולם.

והאמת שנשאלת השאלה, איך מותר לשאול את החתן "מצא או מוצא", הרי אם יענה הבעל שאשתו בגדר "מר ממוות", הרי הכשיל אותו בלשון הרע? ב. גם אם נאמר שאין בשאלה זו משום לשון הרע, העיתוי של השאלה הוא לא במקום, וכי השבע ברכות הוא המודד אם טוב לו או מר ממוות? אלא, שאם נדקדק בלשון הגמ' נראה שבמערבא לא היו שואלים אותו, אלא "אמרי", היו אומרים לחתן בימי ה"שבע ברכות", דע לך ה"מצא" או "מוצא" תלוי בכך, והרי כתוב שחתן דומה למלך, עד מתי, עד

שנגמר השבע ברכות, או עד סוף שנה ראשונה? אומר הרבי מקוצק, כל זמן שתתייחס לאשתך כאל מלכה, אתה תהיה מלך. אבל ביום שתתחיל להתתייחס אליה כאל שפחה, אתה תהיה עבד, ולא סתם עבד, אלא עבד נרצע.

פעם נודע לרבי אייזיל חריף, שעשיר נודע היושב בכותל המזרח, מעמיד פני נדיב ולא משלם את מה שהתחייב לעני העיר. קרא לו הרב, והוכיח אותו על מנהגו הקלוקל, והרי זוהי מצוה מפורשת בתורה [דברים כ"ג - כ"ה] "מוצא שפתיך תשמור", והגמ' בשבת [ל"ב:] אומרת "בעוון נדרים מתה אשתו של אדם". כשעזב הגביר את בית הרב, אמר אחד ממקורביו, ככל הידוע לי, יש לגביר זה אשה מרשעת שיורדת לחייו יומם ולילה, ולכן הוא לא משלם נדריו, כדי להיפטר מן הצרה הצרורה שבביתו. אמר לו ר' אייזיל חריף, הגמ' במסכת ברכות [ה:] מספרת, שבארץ ישראל שאלו מצא או מוצא? שהתורה מזוהרה אותנו שאפילו יש לך אשה רעה שהיא בבחינת "מוצא", עליך לשמור את "מוצא שפתיך", ולא יעלה בדעתך "להיפטר" מאשתך ע"י הפרת נדרים ונדבות.

"לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה" (ה - י"א)

מהו שינוי הלשון, שלגבי שמן כתבה התורה לשון "שימה", ולגבי לבונה כתבה התורה לשון "נתינה"? מתרץ בעל הקיצושי"ע בספרו "אפריון", בפרשת עקב אנו מוצאים חילוק בין לשון "נתינה" ל"שימה", שכתוב [דברים ז' - ט"ו] "וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם כן ונתנם בכל שונאיך" הקב"ה מבטיח בזה שלא ישים מדוי מצרים על ישראל, והבטחה זו היא לא לזמן מועט, ולשון שימה הוא לטווח ארוך, ולשם קיום. ולגבי הנתינה לשונאך כתבה התורה לשון ונתנם, והבטחה זו שיתנם בקביעות. ולפי"ז מובן גם שינוי הלשון בפרשתינו, שלגבי שמן נאמר לשון "לא ישים", כי אף אם שם לזמן, נפסל. אבל בלבונה כתוב "לא יתן", שרק נתינה לקיום פוסלת.

"לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה" (ה - י"א)

מדוע לא שמים שמן במנחת החוטא, כתב ב"ספר החינוך", לפי שהשמן רמז למעלה ולגדולה, שאם אתה מערבבו בכל המשקים, הוא צף על כולם, והוא דבר חשוב מאוד, על כן ימשחו בו המתחנכים למעלת המלכות או הכהונה. ולכן זה לא ראוי לשים ממנה במנחת חוטא, שצריך להראות בעצמו דאגה ושפלות שהגיע דבר עבירה לידו. ועוד נאמר, שהוא לחמלת העני, שלא להטריחו יותר מדי, וזה הטעם גם על הלבונה.

"נפש כי תמועל מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה'" (ה - ט"ו)

בדיני מעילה מצינו הבדל אם מעל בדבר שהוא "קדושת הגוף", לבין מעילה בדבר שהוא "קדושת דמים". בקדושת דמים אין מעילה אחר מעילה, וברגע שאדם מעל, פקעה הקדושה ויותר אי אפשר למעול. אבל בדבר שיש קדושת הגוף, אפילו השתמש בו ההדיט והתכוון להוציאו לחולין, עם כל זאת קיים בקדושתו לעולם, ולכן גם אם אח"כ יינה ממנו אחר, גם הוא מועל בו.

מוסיף ה"בית הלוי" בדרושים, מצאנו דוגמא לדבר גם ב"קדושת ישראל". ישראל התקדשו בקדושת הגוף, והם "בעצמותם קדושים", ולכן כלל נקוט בדינו, ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא. פירוש, כלומר, אפילו שיצא לחולין, מ"מ קדושתו לא בטלה. וכן מצינו במומר שקידש, קידושו קידושין, ואף שעובר על כל התורה כולה, ואף שעובד עבודה זרה ומתכוון להוציא את עצמו מכללן של ישראל ולהיכנס לכלל עכו"ם, עם כל זאת "אי עביד לא מהני" ולא פוקעת ממנו "קדושת ישראל". ולכן כשחוזר המומר בתשובה, הוא לא צריך לקבל על עצמו "גירות" מחדש כמו גוי הרוצה להתגייר, שהרי הוא ישראל, שקדושתו קבועה ועומדת. ויותר מזה, גם לפני שעשה תשובה, אין דינו כגוי, אלא הוא כישראל עובר עבירה ולעיתים לבוא יתן את הדין על כל חטא וחטא, ואפילו על דקדוקי סופרים שאין בן נח מצווה עליהם כלל.

"ואם נפש כי תחטא וכו' ולא ידע ואשם ונשא עונו" (ה' - י"ז)

התחיל ב"חטא" שהוא בשוגג, וסיים ב"עוון" שהוא במזיד, מדוע? ועוד קשה, מה ענין הכתוב "ולא ידע ואשם" לכאן, שהרי לכאורה תיבות אלו מיותרות? מתרץ ה"חתם סופר", הגמ' [מכות ז:]: אומרת, האומר מותר, קרוב למזיד הוא. וכן פסק הרמב"ם, "וכן אם הרג והוא לא ידע שאסור להרוג, הרי זה קרוב למזיד ונהרג ולא תחשוב להם שגגה, מפני שהיה לו ללמוד ולא למד" [הלכות מלכים פ"י - ה"א]. וזה הפירוש "ואם נפש כי תחטא", בשוגג, אך השוגג היה כיון ש"ולא ידע", את הדין, אזי "ואשם ונשא עונו", כי קרוב למזיד הוא.

"ואם נפש כי תחטא וכו' ולא ידע ואשם ונשא עונו" (ה' - י"ז)

אם לא ידע, אם כן מוהי אשמתו. מבאר ה"פרדס המלך" טעם הדבר, שכן אידיעת הדין היא עצמה חטא. וכמו שכתב בעל ה"עקידה" (פב. ח) כי לכך הכאת אביו לא ניתנה שגגתה לכפרה, כי היה לו לדעת.

"אשם הוא אשם אשם לה" (ה' - י"ט)

בספר "וידבר משה" מסביר את הלשון אשם לה, על פי מה שביאר רבנו יונה מה הטעם שאשם תלוי יותר יקר מחטאת שבאה על ודאי חטא – כי אדם שחוטא ומכיר בחטאו, ליבו נופל בקרבו, ואם באין עליו ייסורים הוא מצדיק את הדין ואומר "הצור תמים פעלו", משא"כ ב"ספק" חטא, ליבו שלם איתו, מצפוננו נקי, ואם באים עליו ייסורים, הוא מאשים כביכול את הקב"ה, על מה ולמה באה לו הרעה הזאת. וזה חמור מהעבירה עצמה, כמו שכתוב "הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי" [ירמיהו ב' - ל"ה]. וזהו "אשם הוא", עיקר האשם הוא - אשם - שנוסף לאשם, "אשם לה", הוא מאשים את ה'.

"נפש כי תחטא ומעלה מעל בה" (ה' - כ"א)

א"ר לוי, קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה, שזה הקדים חטא למעילה, שנאמר "תחטא ומעלה מעל", וזה הקדים מעילה לחטא, שנאמר "תמעול מעל וחטאה". [ב"ב פ"ה:]

מבאר המהר"ל [הידישי אנדוטג - ק"ח], עיקר חומרת גזל שמוציא כסף שהיה שייך למישהו אחד ונותן לשני, אבל בגזל גבוה, הדבר לא יוצא מרשותו של הקב"ה, שהרי כל העולם הוא רשותו יתברך. ולכן קדשי גבוה אינו חייב עד שיהנה מהם, וכמו שהתורה אמרה "תמעול מעל וחטאה", שרק כאשר מעל אז נחשב לו חטא. ואילו בגזל הדיוט, מיד כשהוציא מרשות הזולת מתחייב, לכן נאמר "נפש כי תחטא", לאלתר.

"והשיב את הגזילה אשר גזל או העושיק אשר עשק" (ה' - כ"א)

שואל בספר "אור חדש", כיון שאמר והשיב את ה"גזילה", הלא ידוע לנו כבר כי האיש הזה גזל, והלא מיותר כבר לומר "אשר גזל"? ומבאר, כתוב ב"ספר חסידים" "אם באותו יום שגזל השיב את הגזילה אין להוסיף עליו יותר, ואם לא השיב באותו יום או שבוע, או יותר, צריך להוסיף על הגזילה כפי שהיה מרוויח מעת שחסרו עד שהשיב לו, ולבד מזה, יחשוב את הצער שגרם, אעפ"י שכל זה לא הצריכתו התורה, אבל לצאת ידי שמים צריך לחשוב גם על הצער הזה", עכ"ל. וא"כ זה מה שבאה התורה ללמדנו, שמן הדין אינו חייב לשלם אלא כמה שגזל ואינו צריך לשלם על הזמן שהגזילה לא היתה בידי הנגזל.

"לאשר הוא לו יתנו ביום אשמתו" (ה' - כ"ד)

כתב ב"מסורה" כי התיבה יתנו מופיעה פעמים, פעם הראשונה בפרשתנו, והשנייה בקהלת "לאדם שלא עמל בו יתנו חלקו". ו"בעל הטורים" מצא בזה רמז לדברי הגמ' בב"ק [קג.]: שאומרת, הגזל את חבירו שווה פרוטה ונשבע לו על שקר והודה, יוליכנו אחריו אפילו למדי. וכתב שם רש"י, שאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו, שכתוב "לאשר הוא לו", וזה כתוב לגבי נשבע לשקר. שואל הגר"א מוילנא, מה הלשון "אפילו למדי", שהרי כדי לומר לנו שעל הגזלן ללכת אפילו למקום רחוק ביותר כדי להשיב את הגזילה, היה לו לומר "אפילו לסוף העולם"? מתרץ הגאון, הנביא ישעיהו [י"ג - י"ז] אומר: "הנני מעיר עליהם את מדי אשר כסף לא יחשבו וזהב לא יחפצו בו". לפי זה אפשר לפרש, שלכן כתוב "יוליכנו אחריו אפילו למדי", לומר לך שאף שבמדי לא נחשבה הפרוטה לכלום, כי הם היו עשירים, אע"פ כן צריך להוליך אחריו את הפרוטה "אפילו למדי".

רבי נחמן מברסלב ביאר ברמז, שהכוונה לבנים, כדברי חז"ל שהגזל חבירו גזל את נפש בניו, ו"למדי מלשון לימודי השם" אלו הבנים.

"מכל אשר יעשה לאשמה בה" (ה' - כ"ו)

היה מנהג כשהקורא בתורה סיים פרשת ויקרא כמילים "לאשמה בה", כדי שלא לסיים בדבר רע, קם הקהל וקרא בקול רם "לא-ל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי", ר"ת לאשמה בה. [מופיע ב"מאור ושמש", בשם רבי

מנדלי מרימיונוב]

והביא גדול אחד ראייה לזה, שהשבת היא ראייה לבורא עולם, שעניין השביתה בשבת מראה כי הקב"ה ברא את העולם, ונתן את האדמה לאדם לעובדה ולשומרה, ובשבת מחזיר אותה עם ישראל ליוצרה, להראות שכל

בה", הפך הכלל שמסיימים בטוב, אך כעת תרצת את קושיתי, שאין מדובר כאן על אשמה אלא להפך - על שמירת השבת: "...

"מכל אשר יעשה לאשמה בה" (ה - כ"ו)

בסוף הפרשה, מפרטת התורה את אשם מעילות (ה - ט"ז), אשם תלוי (ה - י"ז) ואשם גזילות (ה - כ). משמעות מקורית באשמות אלו, גילה הסגור החרדי הרב משה רוזנבלום במשפט מבוים שנערך ברוסיה בחורף תרפ"א. המשפט נערך בעיר רוסטוב, והופיע שם הרב משה רוזנבלום שהקחה את שני המקטרגים בדבריו הצולפים. המשפט נערך במשך שמונה ימים, ופרטיו הופיעו בעיתון הכולשביקי "הדרום הסובייטי". וכך היו דבריו, ישנה משנה במסכת זבחים בפרק "איזהו מקומן", המונה את כל סוגי הזבחים, "זבחי שלמי ציבור ואשמות", והמליצה היא שבימי הביניים, כשהאינקוויזיציה רדפה את הציבור היהודי בשחיתות וזביות, מצאה "אשמות" במה להצדיק את הזביות. אשמות אלו הם: אשם "גזילות", היהודים הם גזלנים, הגזולים מהאיכר את כל רכוש. נוסף לזה היה קורה שהיהודים הואשמו שהפריצים מעבירים לידי החוכרים את התרומות שלהם לכנסיות, וזהו אשם "מעילות".

היה קיים גם חוק האוסר על היהודים להעסיק שפחות נוצריות, וזהו אשם "שפחה". ועוד פשע, היהודי מתנזר מיינו של גוי, וזהו אשם "ניזר". אבל יש ונמצא יהודי שאין בו אף אחת מהאשמות הנזכרות, במה מאשימים אותו? באשם "מצורע", יהודי הינו מצורע ללא נימוק מדוע, ואם המעט לכם כל זאת, האשימו כל יהודי בחטא סדום, אבותיו תלו אל האליל הנוצרי, וזהו "אשם תלוי". הרב רוזנבלום המשיך ותיאר כיצד "מתורגמות" כל האשמות כלפי הישיבות הקדושות, וסיים: האשמה הגדולה ביותר, היא "אשם תלוי", הישיבות הלשינו על הרבולוציונרים בפני המלכות ומסרו אותם לתליה.

הבריאה היא שלו. אבל מי שנשבע לשקר, במעשה השקר הוא מכחיש בהקב"ה שהוא יוצר והוא הבורא והכל ממנו יתברך. לכן כשעושה תשובה ומשלים קרן וחומש, אז יכפר עליו הכהן ונסלח לו "לא-ל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי".

בספר "גאון וחסיד" הובא המעשה הבא:

בתקופה בה התפלל רבי זלמן ליב אסטולין בבית הכנסת של רבי יעקב ישראל קניבסקי, "הסטיפלר" וצ"ל, נוכח הסטיפלר לעמד על גדלותו בתורה, והיה מחבבו ומקרבו ביותר. לא פעם היה נגש אליו אחר התפילה לדבר עמו בלימוד. הסטיפלר נהנה מאד מחברתו, ונוצרה ביניהם קביעות בלימוד, מדי כמה ימים היו מעלים סוגיות שונות שהיו דנים בהן בלהט. "פעם, כשהיה הסטיפלר עטור עדין בטלית ותפילין", סיפר ר' זלמן לייב, "התאספו סביבי כמה מהאברכים ובקשו לשמוע דברי תורה. "היה זה בשבוע של פרשת ויקרא, ואמרתי להם את הנאמר בספרים הקדושים על המלים המסיימות את הפרשה: "לאשמה בה", שהן ראשי תיבות של המלים "לא-ל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי", ומלמד שכששומרים את השבת נמחלים ה"לאשמה בה" - החטאים [ראה שבת קיח: - כל השומר שבת אחת כהלכתה נמחלים לו עוונותיו].

"השתדלתי לדבר בקול נמוך, שכן ידעתי שהסטיפלר אינו מחבב "וערטלאך" שאינם מיוסדים על הש"ס והפוסקים, אך דוקא בפעם זו הוא שמע ממקומו על המדובר, נגש אלי ובקשני לשוב ולומר את ראשי התיבות. לא היתה בידי אפשרות להשתמט ונאלצתי לחזור באזני על הדברים.

"כששמע זאת, הודה לי מאד ואמר לי: 'שמחת אותי בדברים אלו, מאחר זמן רב הטרידתני השאלה כיצד פרשת ויקרא מסתימת במלים "לאשמה

לקבלת הגליון בדואר אלקטרוני יש

לשלוח בקשה לכתובת

mideshenb@gmail.com